Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...эмнай 1921 оной ...рнин 21-һээ гарана. | № 290 (18613) | 1990 оной декабриин 19, среда | Сэн 3 мүн.

СССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ДҮРБЭДЭХИ СЪЕЗДДЭ

Хүндэтэ арадай депутадууд!

Бүхы юумые һандаргаха шэглэлтэй мүнөө үедэ манай ороной үзэжэ байһан үйлэ хэрэгүүдые зайсуулха хараатай, бодото ажабайдалһаа үндэһэтэй шиидхэбэринүүдые Эсэгэ ороноймнай хуби заяанда шиидхэхы удха шанартай энэ үе сагта хойшолуулангүй батадан абаха хэрэгтэй гэжэ КПСС-эй ЦК дуугаа үгэнэ. Бодото байдалые һайн тээшэнь шиидхэхы ёһоор хубилгаха талаар байгуулхы түсэбүүдые хамтадаа зохёохо хэрэгтэ арадай һунгамалнуудай гүрэн түрын хэмжээнэй сэсэн бодол гаргаһаниинь, бүлэглэлнүүдэй болон фракцинуудай хараа бодолнуудһаа арсаһаниинь горитой нүлөө үзүүлхэ байна.

Съездын бүтэмжэтэй, арадай бодото аша туһада дүүрэнээр харюусаһан хэмжээнүүдые зохёолго хадаа манай обществын айхабтар ехэ нөөсэ арга боломжонуудые, тэрэнэй материальна нөөсэнүүдые болон интеллектуальна хүсэнүүдые бодото дээрэнь хэрэглэжэ эхилхэ арга боломжо олгохо гээд батаар найданабди.

Совет гүрэн. манай олонациональна арад хуби заяандань тудаһан ехэ бэрхэшээлнүүдые нэгэтэ бэшэ дабажа гараа һэн. Мүнөөдэрэйшье байдалһаа гараха замууд бии. СССР-эй Верховно Соведтэ Президент М. С. Горбачевой дурадхаһан уналгын үйлэ хэрэгүүдтэ эсэргүү хойшолуулашагүй хэмжээнэй программа совет хүнүүдэй дунда харюу олоо, ойлгогдоо. Манай гүрэнэй байгууламжые демократис ёһоор шэнэдхэлгые шанарай талаар ондоо хэмжээндэ Союзна Хэлсээн гаргана, бэеэ даа-һан республиканууддай, ороноймнай бүхы арадуудай эрхэ сүлөөтэйгөөр хүгжэхэ үргэн арга боломжонуудые нээнэ.

Бүтэмжэгүй үгэ буляалдаануудай зүришэлдөөтэй оршонһоо зайсаха, арадайнгаа болон оронойнгоо эгээл дээдын аша туһада харюусаһан залан шууд ажал ябуулгануудые ба үүсхэлнүүдые нэгэдхэхэ талаар таарамжатай эрхэ байдал байгуулха гээшэ манай үнэн зүрхэнэй эрмэлзэл болоно. Ашаг үрэ ехэтэй засагай байгууламжа бии болголгые, шухала хэрэгтэй эрхэ түлөөлэлгэнүүдээр хангалгые съезд дэмжэжэ, шэнэлэгдэһэн Союзай нэгэн бүхэли байлгын түлөө дуугаа үгөөд, национальна эблэрэлгын болон эрхэтэн ёһоной эрэлхэг зоригой бодото жэшээ харуулаг лэ гэжэ коммунистнууд хүсэнэ.

Арадай депутадуудай съезд ашаг үрэ ехэтэйгээр хүдэлэг лэ.

Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитет.

[Бу]ряадай ССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси

...[Бурья]дай ССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси үсэ... декабриин 18-да, Соведүүдэй байшангай конференц... хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлбэ. Республикын Верховно ...й Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. В. Саржан сес... ...үтэлбэрипөө.

...дай ССР-эй арадай депутадууд А. С. Коренев, К. П. ...н, В. И. Трофимов, В. И. Корпусов, М. Х. Рагимов ... сессиин эхиндэ хэдэ хэдэн шухала асуудалнуудые ... бодото байдалые улам һайнаар мэдэхэ гэжэ ороп... байна. Жэшээлхэдэ, Улаан-Үдын промышленна пред...уудай электрын элшэ хүсөөр муугаар хангагдадаг ...н тухай, Кабанскын районда минеральна үтэгжүүлгын ...ида хоро хүргэжэ байһан тухай, Тарбагатай һуурин... ...кли-сад ашаглалга тухай, Хойто-Байгалай районой со...хи зургаануудай хүдэлмэри тухай асуудалнуудые де...уд табиһан байна. Эдэ шухала асуудалнуудаар мини...энүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэ...албари шагнаха гэжэ арадай депутадууд шиидэбэ. Жэ...дэ, электрын элшэ хүсөөр хангалга тухай асуудалаар ...энерго» нэгэдэлэй генеральна директор Г. О. Борисо...албари мүнөөдэр сесси дээрэ шагнаха гэжэ хэлсэбэ. Бу... дурадхагдаһан асуудалнуудые тус-тус комитедүүдтэ ... үзэхэ гэжэ сесси шиидхээ.

Урда үдэрынь республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Б. Сагановай хэһэн «Гэр байрын асуудалнуудые шиидхэлгэ хурдадхаха талаар Буряадай ССР-эй правительствын бэелүүлхэ хэмжээнүүд тухай» элидхэл зүбшэн хэлсэлгэ эхилбэ.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ Буряадай ССР-эй арадай депутадууд Н.-Ц. Ч. Дабаев, Е. Ж. Щеголева, С. П. Гаврилов, Н. П. Быков, М. М. Бакиров, Л. Ф. Титов, В. В. Белоусов, А. А. Чукреев, В. В. Устинов, В. Р. Соктоев, Б. К. Каширихин, О. П. Дунаева В. И. Трофимов, Ю. И. Алексеев, РСФСР-эй арадай депутат Е. В. Басин, Улаан-Үдын архитектурын ба город барилгын комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Б. Г. Баранников хабаадаба. Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Б. Сагаков, республикын Верховно Соведэй Барилгын, архитектурын, гэр байрын-коммунальна ажахын талаар комитедэй түрүүлэгшэ Н. И. Быков түгэсхэлэй үгэ хэлэбэ.

Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дурадхаһан «Гэр байрын асуудалнуудые шиидхэлгэ хурдадхаха талаар Буряадай ССР-эй правительствын бэелүүлхэ хэмжээнүүдые» һайшааха гэһэн тогтоол республикын Верховно Совет баталан абаба.

Удаань арадай депатудадууд Верховно Соведэй комитедүүдэй ами амяараа болоһон заседанинуудта хабаадаба.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси хүдэлмэриеэ мүнөөдэр үргэлжэлүүлхэ.

«ДЭЛГҮҮР... ДЭМЫ [Х]ОЙНОТОХО ЁҺОГҮЙБДИ»

...дай ССР-эй Верховно ...й III сессиин нэгэдэхи ...гол асуудал хадаа дэл... экономико байгаа. ...е гайхалгүй. Ажахы эр...н шэнэ гуримай түрүү...үршэлтэй болохо хэрэг...жэ олон депутадууд үгэ ...дэ тэмдэглээ һэн.

...иин түрүүшын хубида ...үн январиин 14-дэ эхилхэ ...хи хубидань 13 асуу...аража үзэхэ гэһэн шиид... абтаба. Ямар асуудал...III сесси дээрэ харагда...рдэхэ ёһотойб, ямарынь ...э зүйлдэ оруулагдаагүй ...б гэһэн асуудалаар то...лго, нэмэлтэнүүд хэгдэ...эшээлбэл, депутат В. В. ...ова энэ талаар хэдэн ... дурадхал оруулаа. Со...хэлсээн тушаа өөһэдын...амжа мэдүүлхэ, тиимын ...э тусхай комисси бай... ...энэ асуудал ёһотой...хаража үзэхэ зэргэтэйб...бэ. Республикын гимн, ...туг тухай асуудал юун...б мартагдаһан, энэ та... харюусалгата комисси ...жэ байнаб гэжэ һануул... ...эһээ гадна Эхэнэрнүүдэй ...үдэй талаар гүрэнэй ко... байгуулха тухай бага ...өөрэлдөөн гараһан аад, ...хай. Сессиин болодог ...электронно техникэ тод... гэһэн шиидхэбэри урда ...дээрэ абтаһан аад, мар... Сессиие хүтэлһэн Бу... ССР-эй Верховно Со... Түрүүлэгшын нэ... орлогшо В. В ...н, үгэ хэлэһэн депута... В. Р. Соктоев, В. В. Усти... ...Ч. Нимаева, К. П. Аль... гэгшэд эдэ бүхы ажаг...нууд тон шухала гэжэ мэ...д, бүримүһэн дэмжэбэ.

...уулиин Түрхын 150-дахи ...оор (гаража ошоһон де... Тимашовой орондо) ...эй гэшүүн, үйлэдбэриин ...йкаллес» нэгэдэлэй гене... директор В. Е. Тугу... байгша оной октябриин һунгагдаа, депутадай эр...үлөөлэлгэнүүдые баталха ...йбди гэжэ мандатна ко...ин түрүүлэгшэ В. Ф. Ка...иков соносхобо.

...ань республикын эконо... реформын ба ...өөһэдыгөө хүтэл...лгын талаар Гүрэнэй ко...эй түрүүлэгшын уялга... дүүргэгшэ В. Г. Ла...в «Буряадай ССР-эй эко...ко тогтонижуулха ба дэл...й харилсаануудта орохо ...ар хойшолуулашагүй хэм...үүдэй программа» гэһэн ...эл хэбэ. Энэ элидхэлэй ...о удхые дурдаагүйдэ ар... гэжэ һанагдана. Хоёрдохи ...дээрэ дурсагдагша про...ма депутадуудай анхарал... дурадхагдаһан юм. Тиин ...программые хүсэндэнь хүр...н тула БНЦ-гэй эрдэмтэд... республикын министер...нууд болон албан зургаа...дай гол мэргэжэлтэдһээ ...й бүлэг байгуулагдаа һэн. ...н дотор, Росси, республи... дотор тэрэ үеһөө болоһон ...алтанууд хараада абтаа.

Энэ программын үндэһөөр байгша оной ноябриин 11-дэ республикын Министрнүүдэй Совет тусхай тогтоол баталан абаа гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ. Мүнөө үедэ Министрнүүдэй Совет арадай ажахые хүтэлбэрилгын органуудай байгууламжые хубилгалгааяа түгэсхэжэ байнхай. Эгээл гол шэглэлнүүдэй нэгэн гэхэдэ, экономическа реформые хуули ёһоной талаар хангалга болоно. Тиихэдэ дэлгүүртэ тааруу хуулиин ба нормативна 50 шахуу акт баталан абтаха ёһотой.

Мүнөө үедэ Буряадай ССР-эй арбаад хуулиин проект зохёон табигдаад, Верховно Соведтэ дамжуулагданхай. Тэрэ тоодо «Эд зөөри тухай», «Арендэ тухай», «Газар тухай», «Гүрэнэй эд зөөрине үмсэлхэ гурим тухай», «Таряашанай ажахы тухай», «Бага предприятинууд тухай» оролсоно.

Республикын бүхы министерствэнүүд ба албан зургаанууд дэлгүүрэй экономикодо орохо талаар программануудаа табинхай гээд нүхэр Ларионов онсолон тэмдэглэбэ. Түгэсхэгдөөгүй барилга, гол фонднууд, материальна нөөсэнүүд, гэр байра бүридхэлдэ абтаа. Байгаалиин нөөсэнүүд тододхогдожо, сэгнэлтэнь түгэсхэгдэжэ байна.

Иимэ программануудые Министрнүүдэй Соведэй подразделенинүүд зохёон табяад, хүсэндэнь хүргэхэнь гэбэл:

— Агропромышленна комплексын экономико тогтонижуулга ба дэлгүүрэй харилсаануудта тус һалбариин оролго тухай. Эндэ газарай реформын, колхоз, совхозуудые, хүдөө ажахын продукци бүйлуулдаг ба худалдаа наймаанда оруулдаг предприятинуудые үмсэлхэ ба гүрэнэй бэшэ болгохо, таряашадай, фермерскэ ажахынуудые, бага предприятинуудые, цех болон участогуудые байгуулха асуудалнууд ороно;

— Дэлгүүрэй эрхэ байдалда барилгын комплексые, гэр байрын-коммунальна ажахые бүридхэхэ, хүдэлгэхэ тухай;

— Элүүрые хамгаалгын, эрдэм һуралсалай, соёл, искусствын талаар гүрэнэй эмхи зургаануудһаа гадна эдэ һалбаринуудта коммерческэ предприятинуудые хүгжөөхэ;

— Экологическа байдал һайжаруулха, тиихэдээ иимэ аргануудые хэрэглэхэ: оршон тойрондо хоро үзүүлбэл, түлөөһэ түлэхэ, байгаалиин нөөсэнүүдые хэрэглэһэнэй түлөө налог тохохо гэхэ мэтэ;

— Республика дотор аяншалга хүгжөөхэ;

Гэхэ зуура арадай депутадуудай городской, районно Соведүүдэй гүйсэдкомууд өөһэдынгөө мэдэлэй газарта дэлгүүрэй экономикодо бэлэдхэл һулаар ябуулна гэжэ элидхэлшэ онсолон зааба.

Мүнгэнэй-урьһалалжын эрьесые тааруу болгохын, бюджедэ хүсэлдүүлхын тула гарзатай предприятинуудта дотаци үгэлгые болюулха тухай асуудал шиидхэгдэнэ. Тиихэ зуураа үйлэдбэриин барилгада мүнгэ зөөри һомололгые хороохо шухала. Коммерческэ магазинуудые нээһэнэй, саадай участогуудай, гаражнуудай, байрын гэрнүүдэй, бусадшье түхэлэй дэлгүүрнүүдые байгуулһанай, гүрэнэй эд зөөри, түрүүшын ээлжээндэ гэр байра үмсэлһэнэй ашаар бюджедэй оршын хубиие хүсэлдүүлхэ арга олдохо. Хүн зониие социальна талаһаа хамгаалга, гадаадын экономическа ажал ябуулга тушаа элидхэлшэ тусгаарлан тогтоо.

Элидхэлэй удаа республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов арадай ажахые хубилган шэнэдхэхэ асуудалаар тоо, баримтануудта үндэһэлһэн тодорхой бодомжонуудаа хэлэбэ.

К. П. Альцман асуудал табиба:

— Хүнгэн промышленность тухай огто дурдабагүйлта...

Харюу: Урда Корейн табан фабрикын оньһон түхеэрэлгэнүүдые асаржа табиха хэлсээтэйбди. Энээнэй бэелээ һаа, аргагүй ехэ бүтээсэ түйламаар байха.

С. Г. Гаврилов:

— Нүхэр Ларионовой дурадхаһан программа дотор социальна талаһаа хамгаалга тухай тодо юумэн үгы. Хэрбээ ажамидархада хэрэгтэй мүнгэнэй 180 түхэриг гэжэ тодорхойлогдоо һаань, манай гэр байрын-коммунальна ажахын хүдэлмэришэнэй салин хүлһэн оройдоо 120 түхэриг юм. Энэ ушарта яаха болоноб?

Худалдаа наймаанай министр, депутат М. Х. Харанутовай программа ниитэ дээрээ үгтөө, тодорхой хэрэгүүд заагдаха байгаа гээ һаань, депутат Ю. Ф. Ефремов энэ документын һайн талануудые тэмдэглэхые оролдобо. КПСС-эй Захааминай райкомой нэгэдэхи секретарь, депутат В. Д. Порхоев «Забайкаллес» нэгэдэлэй директор, депутат В. Е. Тугутов хоёр дэлгүүрэй үедэ байгаалиин нөөсэнүүдые яажа хэрэглэхэ тухай хоёр ондоо һанамжаяа элирхэйлбэ. Хэрбээ нүхэр Порхоевой Захааминай ой модондо «Забайкаллес» нэгэдэлые оруулха дурагүйгөө тэндэхи ажалшадай зүгһөө мэдүүлээ һаань, нүхэр Тугутов энээндэ зүрюу һанамжаяа шангахаар мэдүүлбэ.

Энэ, мүн бусад зарим жэшээ дээрэһээ абаад харахада, олон депутадууд өөрынгөө ажал хүдэлмэридэ, өөрынгөө газар нютагта дутэ хэрэгүүдтэ анхаралаа гол түлэб хандуулна, теоретическэ зэрим бодомжонуудые халан абахаяа яаранагүй, дэгэд дээгүүр үгэ хэлэлгэһээ зайсана гэжэ эли.

Верховно Соведэй саг үргэлжын комитедэй түрүүлэгшэ И. Т. Павлов программа тушаа илангаяа үнэншэмэ, сэнтэй һанамжа хэлэбэ:

— Энэ документ заатагүйлһаа тодо байха ёһотой бэшэ. Юуб гэбэл, энэмнай дэлгүүрэй харилсаануудые хүгжөөхэдэ үндэһэ боложо үгэхэ, гол бодомжонуудаймнай утаһан ха юм. Харин комитедүүдтэ ёһстой тоо, баримтануудаар, тодорхой хэмжээнүүдээр батадхагдаха ёһотой.

Тус программые эдэ үдэрнүүдтэ үшөө дахин хаража үзөөд, баталха ёһотойбди гэһэн дурадхал В. В. Саржанай оруулхада, депутадуудай дииилэнхи олониинь зүбшөөгөө.

«Эд зөөри гүрэнэй бэшэ болгохо тухай Дүрим» гэһэн асуудалаар И. Т. Павлов бодомжонуудаа хэлэбэ.—Эд зөөри гүрэнэй бэшэ болгохо талаар шиидхэбэри хэрэгтэй. Энэ хэрэг яагаад гуримшуулан ябуулхаб? Үмсэлэлгын талаар комитет энээниие даажа абаха ёһотой. Ямар предприятинууд бэ гэжэ тодорхойлогдохо, сэгнэлтын комиссинууд байгуулагдаха, акцинуудые гаргалга эмхидхэгдэхэ юм. Худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой, заһабарилга-барилгын эмхинүүдтэ нэн түрүүн хабаатай. 3 арга дурадхагдана: худалдаха, арендэдэ үгэхэ, акционировани... Эд зөөри гүрэнэй бэшэ болгохо хэрэг эхилбэ гэжэ соносхоод, энэ талаар гол гуримуудые үгэхэ ёһотойбди гэжэ Верховно Совет тоолоно, — гэжэ нүхэр Павлов мэдүүлбэ.

Манай эндэ предприятинуудые худалдажа абаха шадалтай зон бии гү, хаанахи—нютагайнгаа гү, али ерүүл зондо худалдахаар гү, бусад регионуудһаа хойнотохомнай гээд дэлгүүр тээшэ нюдэ балай шуумайһанай хэрэг бии гү, харагдаа үзэгдөөгүй дэлгүүр ямар хойшолонтой байхаб, хиналта хэрэгтэй гү, хэн хинахаб гэхэһээ эхилээд асуудал, һанамжанууд хойно хойноһоо бии болоодхино. Али бүхэндэнь бэлэн харюу юу олдоодхихо һэм даа.. Депутадууд Языков, Рассохин, Рагимов, Харанутов, Белоколодов, Молонова, Хомутов, Богомолов, Дабаев, Будаев, Борисов, бусадшье һанамжануудаа хэлээ. Тус документые комитедүүдтэ хаража үзөөд, дахинаа сессиин үзэмжэдэ табиха гэһэн шиидхэбэри нэгэн дуугаар абтаба.

Гэр байрын программа бэелүүлхэ талаар Буряадай ССР-эй правительствын хэмжээнүүд тухай В. Б. Сагановай элидхэл манай газетэдэ толилогдоһон юм. III сессидэ бэлдэһэн энэ элидхэлээ депутадуудай һонорто тэрэ уншаба. Верховно Соведэй Барилгын, архитектурын ба гэр байрын-коммунальна ажахын асуудалнуудаар комитедэй түрүүлэгшэ Н. И. Быков энэ асуудалаар нэмэлтэ болгон, багахан элидхэл хээ. Эдэ хоёр элидхэл зүбшэн хэлсэлгэ эхилээд, сессиин түрүүшын үдэрэй хүдэлмэри түгэсэбэ.

Дэлгүүртэ оролгын асуудалнуудые дэмы хойшолуулһанай хэрэггүй гэһэн гол тобшолол депутадууд энэ үдэр хэбэ гээд баталмаар.

Г. ДАШЕЕВА.

СССР-эй Арадай депутадуудай IV съезд

ҺАНАА ЗОБОНГЁОР, ЭТИГЭЛ НАЙДАЛТАЙГААР...

Обществодо хүшэр хүндэ байдалай тохёолдоод байхада гүрэн соо гүнзэгы реформонуудые хойшолуулашагүй үнгэргэхэ, Союзай шэнэ Хэлсээ баталха хэрэгтэй болонхой. Иимэ оршон байдалда декабриин 17-до Москвада СССР-эй Арадай депутадуудай IV съезд эхилээ.

СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ **А. И. Лукьянов** съездые нээхэ зуураа, тусгаар байгуулагдаһан депутадуудай бэлэдхэлэй комисси СССР-эй Арадай депутадуудай IV съездые бэлдэхэ бүхы хүдэлмэри хэһэн байгаа гэжэ тэмдэглэбэ. Бүхы Союзна ба автономито республикануудай, автономито байгуулгануудай түлөөлэгшэд, Верховно Соведэй комитедүүдэй болон тэрэнэй палатануудай саг үргэлжын комиссинуудай түрүүлэгшэнэр, Верховно Соведтэ ба съезд дээрэ байгуулагдаһан депутадуудай бүхы бүлэгүүдэй түлөөлэгшэд, ниитын эмхинүүд болон хүдэлөөнүүдэй түлөөлэгшэд бэлэдхэлэй комиссиин бэлэдхэлдэ ороһон байна.

СССР-эй арадай 2.240 депутадуудай 1.707 депутадынь съездын хүдэлмэридэ хабаадахаяа ерээ гэжэ тэрэ мэдээсэбэ. Тиихэдээ регламентын ёһоор съездын заседанинууд хуулиин эрхэтэй болоно. Бүхы союзна, автономито республикануудые, автономито бусад байгуулгануудые түлөөлһэн депутадууд съездэ байна.

СССР-эй Президент, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ, СССР-эй правительствын, СССР-эй Конституционно хиналтын комитедэй гэшүүд, Верховно Соведээр һунгагдадаг ба томилогдодог, съездээр баталагдадаг бусад тусхай тушаалтад съездын хүдэлмэридэ хабаадана.

Союзна ба автономито республиканудай Верховно Соведүүдэй, автономито областьнууд болон округуудай арадай депутадуудай Соведүүдэй түрүүлэгшэнэр, мүн тэрэшэлэн олониитын олон тоото түлөөлэгшэд съездэ уригданхай.

СССР-эй Арадай депутадуудай IV съезд эхилээ гэжэ соносхогдоно. Советскэ Союзай Гимн зэдэлнэ.

СССР-эй Наукануудай академиин Радиотехникын болон электроникын институдай директор, депутат **Ю. В. Гуляевай** үгэ хэлэлэнэй һүүлдэ Кремлиин Съезднүүдэй ордон соохи дуугаа үгэлгын шэнэдхэгдэһэн электронно түхеэрэлгын хойноһоо хинаха депутадуудай бүлэгэй бүридэлые депутадууд батална.

Одессын гүрэнэй университедэй ректор, депутат **И. П. Зелинский** съездын президиумэй бүридэл тухай дурадхал оруулна. Президиум олонхиин дуугаар баталагдана.

Удаань съезд хүдэлмэриин зургаануудые бүрилдүүлжэ эхилнэ.

Парламентаринууд съездын Секретариат байгуулба.

Съездын зүблэхэ зүйлнүүд ба хүдэлмэриин гурим тухай Верховно Соведэй оруулһан дурадхалнуудтай **А. И. Лукьянов** делегадуудые танилсуулба. Съездын хаража үзэхэ асуудалнуудые тодорхойлхын тула Верховно Соведэй комиссинууд болон комитедүүдтэ, депутадуудай бүлэгүүдтэ бэлэдхэлэй ехэ хүдэлмэри хэгдээ гэжэ тэрэ онсолон зааба. Съездын зүблэхэ зүйлдэ 8 асуудал оруулхые СССР-эй Верховно Совет дурадхаһан байна.

Орон соохи байдал ба тохёолдоһон социально-экономическа болон политическэ орёо шанга байдалые зайсуулха талаар хэмжээнүүд тухай СССР-эй Президентын элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэ съездын хүдэлмэридэ гол һуури эзэлхэ ёһотой. Ороной байдал тухай Президент жэл бүри элидхэхэ ёһотой гээд СССР-эй Конституцяар хараалагданхай.

Союзай Хэлсээнэй бодомжо ба тэрэниие баталха гурим ба һал шухала асуудал болоно.

СССР-эй Конституцида хубилалтануудые оруулха тухай асуудал съездын зүблэхэ зүйлдэ оруулхые СССР-эй Верховно Совет дурадхана.

Бүгэдэ арадай дуугаа үгэлгэ (референдум) тухай ба СССР-эй арадай депутадуудые бусааха гурим тухай Хуулиин проектнүүдтэ табадахи ба зургаадахи пунктнууд хабаатай.

Ээлжээтэ бэшэ гурбадахи съездын һүүлээр һунгагдаһан СССР-эй арадай депутадуудай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые мэдэрхэ, мүн тэрэшэлэн СССР-эй Генеральна прокурорые ба СССР-эй Гүрэнэй Гол арбитрые баталха асуудалнуудые зүблэхэ зүйлдэ оруулха гээд дурадхагдаһан байна.

Һүүлшынхинь СССР-эй Верховно Соведэй бүридэлые шэнэлэн һэльбэхэ тухай асуудал болоно.

Сесси дээрэ съездын зүбшэхэ зүйлнүүдые хэлсэхэ үедэ, мүн тэрэшэлэн съезддэ бэлдэхэ талаар комиссиин хүдэлхэ үедэ арадай зарим депутадууд зүблэхэ зүйлдэ ондоошье асуудалнуудые оруулхые дурадхаа һэн гэжэ түрүүлэгшээр һуугша мэдээсэбэ. Бүхыдөө 600 гаран дурадхал ороһон байна. Бүхы республикануудтай, мүн депутадуудай бүлэгүүдтэй съездын зүблэхэ зүйлөөр тодорхой хөөрэлдөөн болоһон, СССР-эй Верховно Соведтэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байна.

СССР-эй Президентдэ этигэл найдал үзүүлхэгүй тухай асуудал нэгэдэхи пунктда оруулхые депутат **С. З. Умалатова** дурадхаба. Орон дотор ёһо гуримгүй, хорото ябадалай ургэдэжэ, гэмтэ ябадалай олошоржо байхада арга боломжоһоонь үлүү эрилтэнүүдые хүндэ табижа болохогүй гэжэ тэрэ тоолоно. Али бүхы эрхэнүүдые, этигэмжэ түлөөлэлгэ олгоходомнай, ямаршье үрэ дүн түйлагданагүй гэжэ тэрэ хэлэбэ.

«Союз» бүлэгэй зүгһөө депутат **Ю. И. Гниненко** үгэ хэлэхэдээ, зүблэхэ зүйлые гол түлэб һайшаагаад, ССР Союзай ба Федерациин байгууламжануудай бүрин эрхэтэ байлга тухай асуудал нэмэхые дурадхаба. Гадна энээнэй урдахи съезднүүдэй үгэһэн, теэд дүүргэгдээгүй даалгабаринууд тухай асуудалнуудта бусаха, мүн ороной гадаадын политика тухай СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй, мүн гүрэн түрэдэ харша ажал ябуулга үүсхэдэг, экономикодо зорюута һаад тодхор хэдэг политическэ хүсэнүүд тухай СССР-эй КГБ-гэй түрүүлэгшын мэдээсэлые шагнаха шухала гэжэ тэрэ тоолоно.

Засагай мүнөөнэй байгууламжые хубилгажа, «демократиин үндэһөөр һунгагдаһан зургаануудта», нэн түрүүн республикануудай парламентнуудта ба тэдэнэй бүридхэһэн республикануд хоорондын зургаанууд-та засаг дамжуулха гурим зүблэхэ зүйлдэ оруулхые депутат **И. И. Заславский** дурадхаба.

Депутадууд **В. И. Лисицкий, А. С. Мякота** энэ дурадхалыень буруушаана.

Депутадууд **Н. И. Тимашова, С. Н. Хаджиев, А. Н. Мурашев** гэгшэд үгэ хэлэхэдээ, ондо ондоо дурадхалнуудые оруулба. Тобшолон хэлэбэл, референдум ба депутадуудые бусаалга тухай Хуулинуудые удаадахи съезддэ хаража үзэхэ, харин арадай ажахыда хэгдэдэг гээлтэ хоролтонуудые усадхаха талаар хэмжээнүүд тухай ороной правительствын элидхэлые ба гэмтэ ябадалтай ябуулагдадаг тэмсэл тухай Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын мэдээсэлые тус съездэ шагнаха һанамжа хэлэгдээ.

Молдовын Республикын байдал тухай асуудал съезд дээрэ зүбшэн хэлсэхые депутат **Т. Ф. Мошняга** дурадхаба. СССР-тэ сүлөөтэйгөөр худалдаа наймаа хэхэ тухай Хуулиин проект хаража үзэхые депутат **А. А. Соколов** дурадхаба.

Съездын бэлэдхэлэй комиссиин ба СССР-эй Верховно Соведэй дурадхаһан зүблэхэ зүйлнүүд олонхи дуугаар баталагдаба:

1. СССР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ гурбадахи съездын һүүлээр һунгагдаһан СССР-эй Арадай депутадуудай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые мэдэрхэ тухай.

2. Орон соохи байдал, мүн тохёолдоһон социально-экономическа ба политическэ орёо хүшэр байдалые зайсуулха хэмжээнүүд тухай. (СССР-эй Президентын элидхэл).

3. Союзай шэнэ Хэлсээнэй ниитэ бодомжо ба тэрэниие баталха гурим тухай.

4. СССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилалтануудые оруулха тухай.

5. СССР-тэ бүгэдэ арадай дуугаа үгэлгэ (референдум) үнгэргэхэ гурим тухай Хуулиин проект тухай.

6. СССР-эй арадай депутадые бусааха гурим тухай Хуулиин проект тухай.

7. СССР-эй Генеральна прокурорые ба СССР-эй Гүрэнэй Гол арбитрые баталха тухай.

8. СССР-эй Верховно Соведэй бүридэлые шэнэлхэ (һэлгэхэ) тухай.

Удаань СССР-эй Президентдэ этигэл найдал үзүүлхэгүй тухай асуудал зүблэхэ зүйлдэ оруулха тухай депутат С. З. Умалатовагай дурадхал хаража үзэгдөө. Энэ пунктые оруулхын түлөө арадай 426 депутат дуугаа үгөө, харин буруушаажа, 1288 дуун үгтэһэн байгаа. Тиигэжэ СССР-эй Президентдэ этигэл найдал үзүүлхэгүй тухай асуудал съездын зүблэхэ зүйлдэ оруулагдаагүй.

Съездын хүдэлмэриин гурим ба олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ тэрэнэй хүдэлмэриие харуулха тухай дурадхалнууд баталагдаба.

Депутадууд редакционно комиссинуудые бүридхэбэ. Съездын бүхы документнүүдые эсэслэн найруулха комисси баталагдана. Гадна ороной байдал тухай асуудалаар ба тохеолдоһон социально-экономическа болон политическэ орёо хүшэр байдалые зайсуулха талаар хэмжээнүүдээр; Союзай шэнэ Хэлсээнэй ниитэ бодомжын ба тэрэниие баталха гуримай асуудалаар съездын тогтоолнуудай проектые бэлдэхэ; гүрэнэй хүтэлбэриин системые нарижуулгатай дашарамдуулан, СССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай Хуулиин проектые хүсэлдүүлхэ; бүгэдэ арадай дуугаа үгэлгэ (СССР-эй референдум) тухай хуулиин проектые хүсэлдүүлхэ; СССР-эй арадай депутадые бусааха гурим тухай Хуулиин проектые хүсэлдүүлхэ талаар комиссинууд баталагдаба.

Съездын секретариадай түрүүшын заседани тухай тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэ, Новосибирскын Инженерно-барилгын институдай ректор **А. П. Яненко** мэдээсэбэ.

Депутадууд **Н. С. Петрушенко, В. Л. Гинзбург, В. А. Шаповаленко** зүбшэн хэлсэгдэһэн асуудалнуудаар ажаглалтануудые хэбэ.

Секретариадай хүтэлбэрилэгшын мэдээсэлые депутадууд анхаралда абаба.

Съезд зүблэхэ зүйлнүүдые зүбшэн хэлсэжэ эхилнэ.

Мандатна комиссиин түрүүлэгшэ **Б. В. Гидаспова** үгэ үгтэнэ. Гурбадахи, ээлжээтэ бэшэ съездын һүүлээр СССР-эй арадай депутадуудай бүридэлдэ хубилалтанууд болоо гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Һунгагдаһан СССР-эй арадай депутадуудай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые мэдэрхэ тухай Тогтоол съезд баталан абана.

Гурбадахи ба дүрбэдэхи съезднүүдэй хоорондохи хугасаада наһа бараһан СССР-эй арадай депутадуудай дурасхаалые минута соо дуугай байжа, зал ёһолон хүндэлбэ.

Үдэшын заседани дээрэ СССР-эй Президент **М. С. Горбачев** орон соохи байдал тухай элидхэл хэбэ.

КПСС-эй Татаарай обкомой секретарь **А. П. Лаврентьев** элидхэл тушаа үгэ хэлэжэ эхилхэдээ, экономикые гуримшуулан һайжаруулха, орон соохи байдалые тогтонижоруулжа эхилхэ хэрэгтэй гэбэ.

Эрдэм ухаанай талаар СССР-эй Верховно Соведэй комитедэй гэшүүн **В. М. Рябков** үгэ хэлэхэдээ, ажахын ажал ябуулгын талаар тодорхой дурадхалнуудые оруулаа.

Стратегическэ талаар М. С. Горбачевой бодомжые дэмжэдэгби, гэбэшье хубилган шэнэдхэлгын хараа шугамые хубилгаха хэрэгтэй гэжэ Казахстанай президент депутат **Н. А. Назарбаев** онсолон зааба.

Регионууд хоорондын депутадуудай бүлэгэй даалгабаряар үгэ хэлэнэб гэжэ мэдээсээд, хубилган шэнэдхэлгэ ёһотойгоор эхилээгүйбди гэжэ **Г. Х. Попов** хэлэбэ. Орон дотор ажахын ба бусад байгууламжануудые партийна аппарадай хэтэрмэ ехээр хинаха ябадал хубилаагүй, өөһэдынгөө асуудалнуудые өөһэдөө шиидхэхэ арга хүнүүдтэ олгогдоогүй. Тиимэһээ хубилган шэнэдхэлгэ хүн бүхэнэй, бүхы арадай хэрэг болоогүй гэжэ депутат тоолоно. Хамтын хүсөөр кризисһээ гарахада хүнгэншье, ашаг үрэтэйшье, зүбшье байха гэжэ тэрэ тоолоно. Тиихэдээ республиканууд энэ хүдэлмэриие гол түлэб даажа абаха ёһотой.

Обществын хубилган шэнэдхэлгын бүхы хүсэнүүдые нэгэдүүлжэ, урагшаа дабшажа болохо гэжэ тэрэ мэдүүлээ.

«Союз» гэһэн депутадуудай бүлэгэй зүгһөө **Ю. В. Блохин** үгэ хэлээ. Гүрэниие бүрин бүтэн зандань үлөөхэ, бэхижүүлхэ зорилгын табигдажа байхада, Союзна хэлсээе тодорхойлхын, ССР Союзай бүрин эрхэтэ байлгые хангаха, федеративна таарууу зохид гүрэн байгуулха эрхэ нүхэсэлнүүдые байгуулхын тула 1992 оной январиин 1 болотор СССР-эй Конституцида зүришэдэг бүхы юумые хорихо хэрэгтэй гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Орон соохи байдал гуримшуулха талаар эрид шууд хэмжээнүүдые абангүй энэ съездһээ ябаха аргагүйбди гэжэ депутат **С. Б. Сараев** тэмдэглэбэ. Орон соохи байдалые тогтонижоруулха зорилгоор энэ съезд дээрэ оруулһан дурадхалнуудай хэр бэелүүлэгдэһэн тухай СССР-эй Президентын элидхэлые СССР-эй Верховно Совет тусхай заседани дээрээ хахад жэл болоод зүбшэн хэлсэхэ ёһотой гэжэ тэрэ дурадхаба.

Союзай хуби заяан, үмсын зөөри тухай референдумүүдые үнгэргэхэ шухала тухай СССР-эй Президентын дурадхалые дэмжэнэб гээд Ветерануудай ба инвалидуудай хэрэгүүдэй талаар парламентска комитедэй гэшүүн **А. И. Голяков** хэлэбэ.

Нацинууд хоорондын харилсаануудые һайжаруулжа шадаагүй һаа, урагшаа дабшажа шадахагүйбди гэжэ депутат **А. М. Мирзабеков** тэмдэглэбэ.

Үсэгэлдэр депутадууд орон соохи байдал тухай элидхэлые зүбшэн хэлсэлгые үргэлжэлүүлһэн байгаа.

(ТАСС).

КПСС-эй XXVIII съездын хараа шэглэлээр

БҮХЫ НӨӨСЭНҮҮДЫЕ ХЭРЭГЛЭХЭ

КПСС-ые шүүмжэлхэ, муудхаха ушар юундэ иимэ олон болоо гээшэб? Тэрэ зоной заримда гансата муу болоо бэшэ. Юуб гэхэдэ, КПСС ямаршье политическэ эмхи мэтэ сагай ямар нэгэ үедэ өөрыгөө шэнэлхэ, хүдэлмэриеэ хубилгаха ёһотой болоно. Тиигэдшье общество соо өөрынгөө эрилтэдэ һүүри, байдал шэнэлэр хаража үзэхэ ёһотой.

1985 он болотор тэрэнэй хүдэлмэридөө хэрэглэдэг онол арганууд юрын хүнүүдтэ харша болошоһон байгаа. Тэрэ тоодо зарим коммунистнуудта. Жэшээлхэдэ, ходол захируулжа, дээрэһээ дарлуулжа байха хэн дуратай байхаб? Колхоз, совхозуудай түрүүлэгшэ, директор, предприятиин хүтэлбэрилэгшэд байгаад, юу хэхэеэ өөрөө мэдэхэгүй, райкомой аме хараад, һууха гээшэ ямар байгааб? Тиигэдшье партиин райком иимэ хүнүүдэй хуби заяа өөрөө мэдээд шиидхэдэг байһыень һайнаар мэдэнэбди.

Мүн баһа ондоошье баримта бии. Партиин райком, бусадшье дээдын орган хүниие мэдэхэгүй аад, тэрэнэй анкетэ хараад, ямаршье хүтэлбэрилэгшэ болгодог байгаа. Энэл ушарһаа үйлэдбэри дээрэ, бүхы экономико, соёлдо дутагдалнууд тон томоогүй болохо «зогсолтонууд» болоо бэшэ гүбди?

Энэ нэгэдэхеэр, Хоёрдохёор гэхэдэ, партиина хүдэлмэрилэгшэ гоё хубсаһаа тайлажа, хүдэлмэрилэгшэд, хүдөөгэй зонтой адли тэдэнэй «хилэнгэмэ» эдеэд үзөө һаа, тэдэнэй һанал, бодол һайн мэдэжэ абаха, хүдэлмэринь хэр хүндые ойлгохо һэм. Тэдэ иимэ ушар болодоггүй байһан шахуу. Иигэжэ партиина хүдэлмэрилэгшэд зоноо холодһон, тэдээндэ хабатай бэшэ юумэ хэдэг болоһон гээшэ. Эдэ бүгэдэ зоной дура гутаагаа юм.

1985 оной хэбар энээндэ эсэс табяа. Демократи, юумэ нюусагүйгөөр хэлэлгэ партиин дотор ерббүүлжэ, далаад жэл соо суглаһан бүхы дутуу дутагдалнуудые харуулаа. Иигэжэ партиина хүдэлмэриин онол аргануудые хубилган шэнэлхэ, гаргаһан дутуу дундануудаа сулөөлхэ гээшэ мүнөөдэр шухалын шухала болонхой. Эдэ бүгэдэ манай партиина организацидаһаа сэхэ хабаатай.

Манай районой партиина организацида үнгэргэгдэһэн тоосоото һунгалтын суглаанууд эхин олон организацинуудай өөрынгөө үүргэ, харюусалга нилээд доошолуулһые гэршэлээ. Энээнэй шалтагаан гэхэдэ, эдэ бодото ажабайдалһаа таһараа, хүдэлмэриин онол аргануудынь хүнүүдтэ хашар, аша үрэгүй болошоо.

Энээн тухай районой партиина конференци дээрэшье ехэ хөөрэлдөөн болоо һэн. Тэрээнэй хэһэн тобшолол гэхэдэ, саашадаа иигэжэ һууже болохогүй, партиина хүдэлмэриие үндэһэнһээ хубилган шэнэдхэхэ, партиина бүхы байгуулгые хубилгаха болоно.

Һаяхан шэнээр һунгагдаһан партиин райком «Районой партиина организациин ажал ябуулгын программа» манай газетэдэ толилбо. Энэ ушар хадаа манай партиин райкомой КПСС-эй XXVIII съездын хараа шэглэлые дэмжэжэ байһые гэршэлнэ. Энэ программа табан бүлэгһөө бүридэнэ. Тэдээн соо нэгэ гол зорилго элээр харагдана. Шэнэ үзэл бодолой үндэһэн һууринда түшэглэн, районой социально-экономическа байдалые нүлөөлхэ, энээнэй шалтагаар Түнхэнэй районой партиина организацинуудай мүнөөнэйнь байдалһаа гаргаха, гэжэ хараалагдана.

«Мүнөөнэй байдалай сэгнэлтэ» гэһэн бүлэг соонь зониие байрын гэрнүүдээр, эмшэлгын, һургуулиин эмхинүүдээр хангалтын талаар ехэ дутагдалнууд бии гэжэ сэхээр хэлэгдэнэ. Энэ ушарһаа боложо, районой хүдэлмэриин зорилгонууд хангагдаагүй, юумэндэ хайша хэрэгээр хандадаг зонһоо тон шангаар асууха гэжэ мэдүүлэгдэнэ. [illegible]

КПСС-эй мүнөө дүүргэхэ үүргэнүүд уламжалан, районой партиина организациин бэелүүлхэ зорилгонууд харагдана. Нэн түрүүн хүнэй эрхэ хамгаалха, ерээдүйдэ этигэхэ найдал түрүүлхэ, тэдэниие амжалтатай ажалда элсүүлхэ хэрэгтэй болоно. Эдэниие хоёрон үгэнүүд бэшэ, харин бодото хэрэгээр хэхэ гэжэ байһые [illegible] хүнүүдэй гэршэлнэ. Юуб гэхэдэ, зорилго бүхэниие бэелүүлхэ хэмжээ ябуулганууд хараалагдаа. Хэрэглэн үгэнүүдые харюусалга мэдэрхэ, хараалһан хэрэгүүдые хабаадуулха ехэ юумэ байгаа. Мүн районой ажалай үйлэдбэри хэрэг партиин райкомой гэшүүдэй, КПСС-эй райкомой шэнээр ехэ юумэ бүтээжэ шадаха байжамод нэнэдэна.

Энэ программые бэелүүлгэдэ ганса райкомой гэшүүдые хабаадуулха бэшэ, харин партиина эхин организацинуудай хүдэлмэри эдэбхижүүлхэ шухала. Мүн үзэл сурталай эдэбхитэдэй энээндэ оролсохо байһан мэдээжэ ааб даа. Онсолон хэлэхэдэ, энэ программые бэелүүлгэ коммунистнуудай юрын хүнүүдтэ дүтэлжэ, бүхы юумэеэ ойлголсожо хэһэнһээ ехэ юумэ дулдыдаха. Тэрэшэлэн районой партиина организациин зониие өөр тээшээ татажа, найдуулжа шадаһанһаа ехэ юумэ дулдыдаха.

Минии һанахада, национальна ёһо заншал, соёл нэгэхэ тухай хэлэгдэһэниинь ехэл һайшаалтай. Районой экономикын урагшаагүй ябадалай нэгэ шалтагаан энээнһээ үндэһэлнэ. Соёл болбосоруулгада гаргашалагдаһан мүнгэн зөөри хаанашье хүрэлдэггүй байна. Энээнһээ боложо, мүнөө районой соёлой эмхинүүд аргагүй муу байдалтай, зоной дура татахаашье болишонхой. Партиин райкомой энэ талаар хараалһан программа соо хүн, организацинууд зоной дунда ниитэ-политическэ ехэ хүдэлмэри ябуулха байна. Мүн өөрынгөө байра элдэб хэмжээ ябуулганууд бүхы үнгэргэгдэхэ үгэхэ байна.

Ниитын һанаа бодол шэнжэлэн үзэхэ, тэрэниие байгуулха асуудалда партиин райком ехэ анхарал хандуулха байна. Удаань районойшье хүдэлмэриин олон юумэ нюуса байгаа ха юм. Жэшээлхэдэ, ниитын манай үбэлжээгэ амжалтатайгаар үнгэргэхэ тухай КПСС-эй райкомой тогтоол «нюуса» гэһэн тэмдэгтэй эхин организацинуудта эльгээгдэһэн байгаа. Энэ ямар юумэ нюуса байгаа бэ гээшэб? КПСС хадаа онсо эмхи, тиимэһээ онсо шухала асуудалнуудые шиидхэхэ гэжэ тэмдэглэхэһээн түлөө хэрэгтэй байгаа хаш. Энэ партиин арадһаа бүри холодуулна.

Тиимэһээ мүнөө партиин райком өөрынгөө ажал ябуулга тухай олониитэдэ саг үргэлжэ мэдээсэхэ зорилго табяад, бэелүүлжэ эхилээ. Онсолон хэлэхэдэ, партиин райкомой программа мүнөөнэй байдалые харадда абажа, яһала бодомжолон табигдаа. Гэбэшье мүнөө сагай үеэр бүри хубилжа байна. Тиимэһээ тэрээниие заримдаа шэнэ сүг, гэрэдэнгүй ябаха ехэ шухала.

Партиина хүдэлмэриин онол аргануудые наряжуулан һайжаруулха шадаха гэжэ гү гэһэн асуудал гараа. Тоосоото һунгалтын конференцидэ ажаллаха хэхэдэ, районой бүхы коммунистнууд партиин мүнөөнэй байдалаар ехэ һанаагаа зобонги байһанаа харуулаа. Тэдэнэй партиин хэрэг хүнэй хүниие нэгэн тубладуулхын тула оролдоо гэжэ, хараалагдаһан программа бэелүүлгэдэ найдахаар. Эндэ партиин райкомой гэшүүдые эдэбхижүүлхэ шухала. Райкомой аппарадай үсөөрүүлэгдэһэн байһан мүнөө үедэ энэ аргагүй ехэ нөөсэ хүсэн болоно ха юм. Гадна бусадшье нөөсэ арга боломжонууд бии. Тэдэнние бултыень хэрэглэхые оролдохо хэрэгтэй.

В. СЕМЕНОВ,
«Саян» газетын редакторай орлогшо.

ВСЖД-гэй Улаан-Үдын граждан барилгын дистанциин коллектив түмэр замай үйлэдбэриин байшангуудые, байрын гэрнүүдые, ясли-садуудые, һургуулинуудые капитальнаар заһабарилдаг юм. Раиса Николаевна Павловагай хүтэлбэрилдэг штукатур-шэрдэгшэдэй бригада эдэ объектнүүдые заһабарилгада хабаадалсажа, бүхы хүдэлмэреэ һайн шанартайгаар хэжэ, дистанци дотор дэлгэрһэн үргэн мүрысөөндэ нэгэтэ бэшэ эрхимлэжэ гараһан байна. 20 жэлэй туршада эндэ хүдэлхэдөө Р. Н. Павлова олон залуушуулые һурган хүмүүжүүлжэ, хүдэлмэришэнэй ульгам харгыда гаргаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: бригадир Р. Н. Павлова.

П. БУРМАКИНАЙ фото.

Бүгэдэ буряадуудай түлөөлэгшэдэй хуралдаае угтуулан

ЖЭНХЭНИ СОЁЛОЙНГОО ЖЭГҮҮР ҮРГЭХЭ

Үни холоһоо сууда гараһан буряад арад мүнөө үедэ өөрһөөнь дулдыдаагүй шалтагаанаар Россин Федерациин бүридэлдэ гурбан ондоо национально-гүрэнэй байгуулалтатай газар дайдые эзэлэн оршоно. Буряадуудай нилээд ехэ хубинь түрэл республика, округуудһаа гадуур үргэн ехэ оронгоймнай область, хизаарнуудта, олон тоото хотонуудта, союзна республиканuудта, гадна хилын саана—Монголдо, Хитадта болон ондоошье гүрэнүүдтэ ажаһуудаг юм.

Иигэжэ хэдэн ондо ондоо национально-гүрэнэй бүридэлтэй бэе бэеһээ «таһаршаһан» буряадууд арадайнгаа соёл болбосоролые саашань һэргээн хүгжөөхэ шадалгүй шахуу болошоһон байна. Нэн түрүүн буряад хэлэнэй социальна удха шанарынь унажа, ниитэ зоной харилсаанда дүүргэдэг үүргэнь улам доройтожо байнхай. Буряадуудай нилээн олониинь, илангаяа үргажа ябаһан залуу үетэн түрэл хэлэеэ тоохоёо болижо, үндэһэн соёлоо, арадайнгаа ёһо заншалнуудые мартажа байна гээд эли.

Эдэ бүгэдэ үйлэ хэрэгүүд буряад арадаймнай һанаа сэдьхэл зобооно. Хэрбээ арадайнгаа хүгжэлтын саашанхи замда ёһотой анхарал хандуулжа, хэрэгээ һайжаруулжа шадаагүй һаа, ямар эсэстэ ерэхэ байһамнай бүгэдэндэ ойлгосотой байха зэргэтэй.

Үнгэрэгшэ зун Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ С. Н. Булдаевай үүсхэлээр Эрхүүгэй, Шэтын областьнуудай, Агын болон Усть-Ордын Буряадай автономито округуудай түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар үргэн хөөрэлдөөн үнгэргэгдэжэ, арадаймнай жэнхэни соёлой асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэһэн байна. Энэ талаар бүгэдэ буряадуудай эрилтэнүүдые хангаха түрүүшын хэмжээ ябуулганууд хараалагдаа һэн. Манай эндэхи гүрэнэй ба ниитын эмхинүүдэй Москва, Ленинград болон бусад хотонуудта ажаһуудаг буряадуудай үндэһэн соёлой түбүүдэй ажал ябуулгые тааруулан нэгэдхэжэ, түрэл хэлэеэ шудалха, арадайнгаа ёһо заншалнуудые хүгжөөхэ, мүн хилын саанахи буряад зонтой нягта холбоо барисаа байгуулха ёһотойбди гэжэ хэлсэгдээ бэлэй.

Өөрынгөө национально-гүрэнэй байгуулалтатай гү, али тиимэ бэшэ газарта ажаһуудаг эрхэтэдтэ үндэһэн арадайнгаа али бүхы хүгжэлтые һэргээхэ, бадаруулха арга боломжо, эрхэ сүлөө олгохо тухай СССР-эй Хуули баримталан, республикымнай Верховно Соведэй Түрүүлэгшын дурадхалаар энэ зүйлэндэ хабаадагшад Буряад арадай үндэһэн соёлой түб Улаан-Үдэ хотодо байгуулха шухала гэжэ тоолоһон байна.

Тэрэниие материальна болон мүнгэн зөөриин талаар хэрэгсээндэ хэбаадаһан талануд хангаха болонхой. Энэ Түб бии болгохо ба тэрэнэй саашанхи ажал ябуулга тухай Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолнууд байгша оной мартын 28-да, октябриин 15-да баталагдан абтанхай.

Тэрэ тогтоолой ёһоор Буряад арадай үндэһэн соёлой түбэй совет байгуулагдажа, тэрэнэй түрүүлэгшээр РСФСР-эй арадай уран зурааша Дашинима Дугарович ДУГАРОВ баталагдаа һэн.

Мүнөө манай корреспондент Б. ЦЫРЕНДЫЛЫКОВ Түбэй соведэй түрүүлэгшэ Д. Д. ДУГАРОВТАЙ хөөрэлдэбэ.

Асуудал: Манай буряад арадай үндэһэн соёлой түб байгуулагдажа, хүсэндөө орохо сагынь дүтэлжэ байна гэжэ мэдэнэбди. Тэрээн тухай, Дашанима Дугарович, дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ үгыт.

Харюу: Болохол даа. Өөрын республикатай, хоёр автономно округтой буряадууд Лена, Енисей мүрэнүүдһээ эхилээд, Байгал далайе тойрожо, Забайкалиин үргэн ехэ дэбисхэр эзэлэн, Дагуур хүрэтэр оршоно. Энэмнай нэгэ талаараа һайн юм бээз. Харин нүгөө талаһаань хаража үзэхэдэ, буряад арадаймнай гурбан хуби боложо таһалагдахада, 1937 онһоо хойшо жэнхэни соёлоймнай хүгжэлтэдэ хэлэшэгүй ехэ хохидол ушарһан байна. Буряадай национальна бүридэлһөө гадуур Эрхүүгэй, Шэтын областьнуудай 26 райондо буряад зон олоороо ажаһуудаг.

Теэд бидэ, буряадууд, бэе бэеһээ таһарһан шалтагаанһаа хэлэ, заншал, гурим ёһо, мүн гар урлал гэхэ мэтээ бултыень гээжэ эхилһэн байнабди.

Мүнөө болоходо, буряад зомнай түрэл хэлэн дээрээ уншажа шадахагүй, тиимэһээ газетэ, журнал үсөөнөөр захидаг, уран зохёолшодойнгоо номуудые худалдан абадаггүй, һонирходоггүй болонхой бшуу. Хүүгэдээ буряадаараа һургажашье шадахаяа болёод байһан жэшээтэйбди. Иимэ сагай тохёолдоод байхада, үндэһэн соёлойнгоо саашанхи хүгжэлтэ тухай хэнһээ асуужа бололтойб?

Республикымнай засагай дээдын зургаан, правительство үндэһэн соёлой түб нээхэ һанамжа дэмжэн, тогтоол абаһаниинь мэдээжэ.

Асуудал: Соёлой түб тухай асуудал хэзээ табигдажа эхилээб? Тэрэнэй хүдэлмэриин гол шэглэлнүүд тухай тобшохоноор...

Харюу: Түбэй совет мүнөө үедэ забда сүлөөгүй хүдэлнэ гэхэдэ, болохо байна. Юуб гэхэдэ, февралиин 22-то бүгэдэ буряадуудай түлөөлэгшэдэй съезд үнгэргэгдэхөөр хараалагдана. Тэрэниие үнгэргэхын тула республикымнай Министрнүүдэй Совет эмхидхэлэй комитет бии болгоо юм. Энэ комитедэй гэшүүд манда баһал туһаламжа үзүүлнэ. Тэрэнэй түрүүлэгшээр Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Г. Н. Манжуев баталагданхай. Табигдаһан асуудалһаа нэгэ бага хадууршаба хаб, хүлисэгты. Арадаймнай үндэһэн соёлой түб байгуулха тухай һанаан, баһал зоной дунда бүрилдэжэ, бии боложо эхилһэн байха. Удаань засагай зургаанай тогтоол болон мүндэлөө. Түб тухай асуудал буряад арадай түлөөлэгшэдэй съезд дээрэ харагдахадаа хүсэндөө орохо юм.

Жэнхэни соёлой түбэй гол шэглэлнүүд—буряад хэлэеэ хаа хаанагүй һайнаар шудалжа эхилхэ. Хүүгэдэй саад, һургуулинуудһаа эхилээд, ехэ зоной дунда иимэ хүдэлмэри ябуулха шухала.

Дуратайшуулда хуушан монгол үзэг бэшэг зааха, түбэд хэлэндэ һургаха болонобди. Энэ хэрэгтэ соёлой түб ехэ туһаламжа үзүүлхэ аргатай. Жэшээлхэдэ, Шэтын, Эрхүүгэй областьнуудай газар дайда дээрэ Буряадай округуудта ородоггүй районуудта 25—25 мянган манай үндэһэ яһатан ажаһууна. Тэндэ буряад һургуулинууд үгы, түрэл хэлэн дээрэмнай ном һудар гарадаггүй ха юм даа. Одоол тэндэхи зондо словарьһаа эхилээд, алфавит хүрэтэр хуу хэрэгтэй болоно.

Мэнэ һаяхан Улаан-Үдэдэ зүблөөн боложо, буряад хэлэ, литература заадаг багшанарай ассоциаци байгуулагдаба. Тэрэ ассоциаци хэлэ шудалха хэрэгтэ ехэ туһаламжа үзүүлхэ ааб-за...

Асуудал: Үшөө ямар асуудалнууд танай түбэй анхаралда табигданаб?

Харюу: Арадаймнай дундаршагүй аман үгын баялиг, уран шүлэг (поэзи), уран зохёол һайн мэдэхэ, ойлгохо болгохо... Энэ талаар Буряадай Уран зохёолшодой холбоонтой харилсаа байгуулха ёһотойбди.

Юрэдөөл, искусствын талаар уран зураашадай, композиторнуудай холбоонуудтай нэгэ «амитай» байха болонобди. Буряад зоной олоороо ажаһуудаг газарнуудта уран зурагай выставкэ, буряад хүгжэмэй фестиваль, дуушадтай, ульгэршэдтэй, уран зураашадтай элдэб янзын уулзалгануудые үнгэргэлсэхэ түсэбтэйбди. Мүнөө тэрэнэй зариманиинь бэелүүлэгдэжэ байнхай.

Буряадай кино-фото-видеостудишье бии болгохо асуудал табигдажа эхилээ. Энэ хадаа манай соёлой түбэй үүсхэлнүүдэй нэгэн болоно. Түрэл республикынгаа ажабайдал, соёл, искусство, литература тухай, Байгал, хүбшэ тайга, хүдөө тала тухай баримтата фильмүүдые буулгаха аргатай болохо бээзбди.

Эдэ бүгэдэ хэрэгүүдые гансал үндэһэн соёлоймнай түб гансаараа эмхидхэхэ, байгуулха гээд бодожо болохогүй. Манай соведшье, түбшье тусхай зургаануудта, харюусалгата зондо, элдэб бүлэгүүдтэ мэргэжэл шадабариин талаар хэрэгтэй заабари, һайн туһаламжа үгэхэ зорилготой гээшэ.

Асуудал: Анхан сагһаа буряад араднай уран гартай алташа, мүнгэшэ, модошо дархашуулаар аргагүй олон гэжэ суутай һэн бээз?

Харюу: Тиимэ даа. Оёдолшод, дархашуулай, ёһотой уран гартанай урлал, шэмэг зүүдхэл, ажабайдалда хэрэгтэй элдэб зүйлнүүд, хэрэгсэлнүүд гэхэ мэтые хуу мэдэдэг, хэжэ шададаг болохын түлөө, ерэхэ үетэндэ заажа үгэхэ, ойлгуулха ёһотойбди. Энэ талаар дэлгэрэнгы ехэ түсэбтэй зомди. Тусхай программа табигданхай.

Жэшээнь, оёдолой талаар абаад үзэе. Буряад хубсаһанай оёдол гээшые нютаг нютагта уран хүнүүдые оложо, өөһэдэйнь аша гушанарыень, ондоошье үхибүүдые үсөө үсөөнөөр һургаад, тэндэнь багахан бүлэг — артель бии болгохо һанаан бии. Урдань буряад зоной дуратайгаар хэрэглэдэг байһан хоргой, шэршүү торго, хилэн, үнгэтэ утаһа, мүлинэй гэхэ мэтые Буркоопсоюзтай хөөрэлдэжэ, Хитадһаа асарха тухай хэлсэнхэйбди. Мүн мориной зэр зэмсэг, булгайр эмээл, хударгын зүйлнүүд бэлдэгдэхэ, уран гоёор хэгдэхэ ёһотой болоно.

Тиихэдэ алта мүнгэнэй дарханда баһал нютаг нютагуудта залуу үетэниие һургаха болонобди. Үшөө модо һиилэхэ шадабариа орхижо болохогүй. Модо һиилэлгэ гээшэмнай урдань аргагүй һайхан байһан ха юм. Тэрэнээ шэрдэжэ шадаха, тиихэдэ борсо һалхинда үнгөө хубилхагүй шэрэ хэрэглэхэ шадабарида һургажа, хуушан, шэнэшье дасангуудай заһабари, бүтээл хэлсэжэ туһалхабди. Шэнэ дасанай бии болоходо, тоһон шэрээр будахагүй, шулуун шэрээр гоёохо гэхэ мэтэ болоно.

Асуудал: Уран дархашуулые, оёдолшодые һургаха асуудал тухай тодорхойгоор хэлэжэ үгыт даа.

Харюу: Улаан-Үдэһөө арбан нэгэн модоной зайда байдаг Исток тосхондо мүнгэшэ дархашуул, модо һиилэгшэд, мориной хилгааһаар хибэс нэхэгшэд хүдэлдэг. Тиихэдэ тэндэ нэгэ хүн буряад хубсаһа оёдог. Эдэ мэргэжэлтэднай залуушуулай багшанар болохо гээшэл даа.

Гэртээ һуралга гэжэ бии. Багшадань салин түлөөд, һурагшадань стипенди үгөөд, хүн бүхэн хоёр хүниие һургаха аргатай. Һүүлдэнь һураһан нүхэд гэртээ ошоходоо, үшөө хоёр-хоёр хүниие абажа, зургаан хүн болохо. Гурбан жэлэй туршада хори-гушан уран гартан, оёдолшод бии болобол, мастерской нээхэ аргатай байна.

Мүн газар газарта уран оёдолшод бии ха юм даа. Тэдэнэртэ өөһэдэйнь дураар шабинарые үгэжэ, бүд һад үгэлсөөд, юумэ оёулха һанаатайбди.

Сагаан һарын үедэ (февральда) үнгэргэгдэхэ арадайнгаа түлөөлэгшэдэй съездэ ехэ выставкэ эмхидхэхэ байнабди. Урданай буряад гэр байдалай, уран дарханай, урлалай зүйлнүүдые харуулха хүсэлтэйбди.

Тэндэ буряадаймнай урашуул өөһэдынгөө бүтээл эльгээгээ һаань, тэрэнииень зоной үзэмжэдэ табяад, нэрыень мэдэхэ болонобди. Удаань тэдэ зомнай үндэһэн соёлойнгоо түбтэй нягта харилсаатай боложо, тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадалсахадань болохо ха юм. Уран нарин дархашуул, оёдолшод нютаг нютагта олон байһан байха. Манай соёлой түбэй адресаар бэшэг бэшээ һаань, үшөөшье һайн бэлэй.

Асуудал: Зай, иигээд ёһо заншалнуудаа һэргээхэ тухай...

Харюу: Хуу бүгэдыень хөөрэхэ болоо һаа, аргагүй ехэл даа. Жэшээлхэдэ, арадайнгаа ёһо заншалнуудые һэргээхэ, уран бэлиг хүгжөөхэ талаар республикынгаа Соёлой министерствэтэй, Арадай уран бэлигэй научно-методическа түбтэй (РНМЦ) саашадаа холбоо барисаамнай аргагүй дүтэ болохо ёһотой.

Жэшээлхэдэ, тэдэнэртэй хамта фольклорой һайндэр, Сагаалганай баярай үдэшэнүүдые эмхидхэхэ, үнгэргэхэ гэжэ хэлсэнхэйбди.

Асуудал: Анханһаа хойшо арад зонойнгоо тахижа, сахижа ябаһан Будда багшын һургаал, бурхан шажан тухай юу хэлэхэ байнабта?

Харюу: Буряад араднай, эхэ эсэгэнэрнай бурхан шажанаа орхёогүй, ямаршье хэсүү шэрүүн сагуудта досоогоо сэдьхэжэ, һанажа, тахижа ябаһаниинь юунһээшье сэнтэй бэшэ гү даа... Мүнөө нютаг нютагта дасангууд баригдажа байна. Манай соёлой түб тэдээндэ туһа хүргэхэ, барилсаха, шэрдэлсэхэ, һиилэлсэхэ болоно. Тиигэхын тулада уран гартаниие һургаха, бэлдэхэбди гэжэ хэлээ һэн гүби даа.

Саашадаа, би һанахадаа, алта-мүнгэнэй дарханай нэгэ ондоохон поселок бии болгохо гү, али багахан завод барихые хэрэгтэй гэжэ бодоноб. Жэшээнь, алтаар буряадай гоё шэмэг зүүдхэл ганса гансаар урлаа хээ һаа, үнэтэй сэнтэй болохо һэн. Тиимэ зүйлнүүдые хилын саанашье наймаанда табибал, республикамнай валютатай болохо аргатай гэжэ һананаб. Алта, мүнгөөр хэһэн урлал ородоор хэлэхэдэ, конвейерээр бүтэһэн байбал, үнэ сэнгүй, һонигүй болодог.

Уран дарханай өөрынь гараар урлагдаһан байбал, шэмэг һайхан зүүдхэл боложо, хүнэй дура буляажа шадаха байна.

Асуудал: Иигээд үндэһэн соёлойнгоо түбэй эмхидхэлэй съездэ бэлэдхэлтнай бүри эршэмтэйгээр ябуулагдахань гээшэ бээз?

Харюу: Шамдаха, яараха хэрэгтэй. Хэхэ юумэмнай олон даа. Тиихэдэ хэдэн номуудые гаргаха болонобди. Түбэй журнал, газетэ гаргаха һанаатайбди.

Хальмагай, Тувын, Яхадай республиканууудай, Хакасай, Горно-Алтайн автономито областьнуудай соёлой эмхинүүдтэй харилсаамнай һайжаржа байна. Агын, Шэтын, Усть-Ордын, Москвагай, Киевэй үндэһэн соёлойнгоо түбүүдтэй хэлсэжэ, олон асуудал шиидхэнэбди.

СОВЕТ ОРОН ДОТОР

МОСКВА. Долоон хоногтоо нэгэ дахин гараха бүхэсоюзна «Восточный экспресс» газетын түрүүшын номер барлагдаба. Советскэ Союзай Телеграфна Агентство, «Енисейлес» концерн, Россин Эб найрамдалай жаса, Россин социально-политическэ хүтэлбэриин институт иимэ газетэ бии болгоо юм.

Совет ба гадаадын оронуудай түрүү дүй дүршэл идхан дэлгэрүүлхэ, Ураалай, Сибириин, Алас-Дурна хизаарай, Казахстанай, Дунда Азиин ба ороной бусад регионуудай ниитын-политическэ, экономическа ба социальна хүгжэлтын асуудалнууд газетын хуудаһануудта гол түлэб харуулагдаха ёһотой. «Детективэй библиотекэ», «Криминал» гэһэн гаршагууд доро элдэб соносхолнууд үгтэхэ юм.

Саашадаа газетэ англи хэлэн дээрэ гаргагдахаар түсэблэгдэнэ.

СОЧИ (Краснодарска хизаар). Эндэхи концертнэ «Фестивальна» гэһэн зал 1 миллион түхэригэй олзо олобо. Ажахы эрхилхэ шэнэ онол арга шадамараар хэрэглэһэнэйнь ашаар иимэ амжалта түйлагдаа. Мүнгэ хайшан гэжэ олохоб, яажа гаргашалхаб гэһэн асуудалнуудые коллектив өөрөө шиидхэнэ. Жэшээнь, мүнөө жэлдэ 300 концерт эмхидхэгдээ. Энэнь нёдондо жэлэйхиһээ хоёр дахин ехэ болоно. Хотын предприятинуудай цехүүдтэ, барилгын талмай дээрэ үдын хоолой забһарлалгын үедэ гү, али хүдэлмэриин һүүлээр олон концертнууд эмхидхэгдэһэн байна. «Фестивальнын» фойе соо оптово ярмагууд, элдэб фотовыставкэнүүд үнгэргэгдэнэ. Дискотекэнүүдые, амаралтын үдэшэнүүдые эмхидхэжэ, соносхол үгэжэ, коллектив бага бэшэ мүнгэ олоһон байха.

ТУЛА. Нютагай УКГБ-гэй хүдэлмэрилэгшэд хотодо эм домуудые элбэгжүүлхэ хэрэгтэ туһалба. Эм домуудай ехээр дуталдадаг болоходо, тэдэнэр түмэр замай Тула-3 станци дээрэхи контейнернүүдые шалгаа һэн. Тиихэдэнь 60 тонно медикаментнүүд гурбан долоон хоног соо буулгагдангүй байһан байшоо. УКГБ-гэй хүдэлмэрилэгшэдэй гэнтэ орожо ерэхэдэ, түрүүшын хоёр контейнерэй ашаан хоёрхон час соо буулгагдаа. Экономикодо зорюута һаад тодхор хэхэ ябадалтай тэмсэхэ уялга КГБ-гэй зургаануудта даалгаһан СССР-эй Верховно Соведэй ноябриин 3-най тогтоолые УКГБ-гэй хүдэлмэрилэгшэд бэелүүлжэ эхилээ.

ТОЛЬЯТТИ. Областиин Челно-Вершинскэ районой ажалшад «Куйбышевгидростройн» нэрээр эдеэ хоолой зүйлнүүдые ашаһан хэдэн автомобильнуудые эльгээгээ һэн. Гидробарилгашадай автотранспортна предприятиин үргаса хуряалгын үедэ һаадгүй һайнаар хүдэлһэнэйнь түлөө хүдөөгэйхид баяр баясхалангаа иигэжэ мэдүүлнэ. Эдеэ хоолой зүйлнүүдэй тоодо мяхан, колбаса, дабһалһан зүйлнүүд, гурил, бусад олон продукци оролсоно. Тольяттиин ажаһуугшадай мангир, хартаабха, овощ бэлдэжэ абахадань, тус район туһалаа һэн.

КРАСНОДОН (Луганска область). Доменно пеэшэнүүдтэ үбэлэй һаранууta хүрэхөөр түлишэ нөөсэлхэ гэһэн оройной металлургнуудай уряада «Северная» шахтын горнягууд һайн ажалаараа харюусана. Тэдэнэр 170 мянган тонно нүүрһэ малтажа, «Краснодонуголь» нэгэдэл дотороо эгээ түрүүлэн жэлэйнгээ түсэбые дүүргээ һэн. Нёдондо жэлэйхитэй сасуулхада, нэгэ тонно нүүрһэнэй өөрынь үнэ сэн 15 процентээр бага болоо.

БАКУ. Оршон тойронхи дайдые хамгаалха программые бэелүүлгэдэ мүнгэн зөөри нэмэжэ олохо гээшэ экологическа лотерейн зорилго болоно. Азербайджанай байгаали хамгаалгын жасын гаргаһан биледүүд Бакуда ба республикын бусад хото городуудта худалдагдажа эхилээ. Энэ лотерей эмхидхэлгэһээ 23 миллион түхэриг орохоор хүлеэгдэнэ.

КЕМЕРОВЭ. Эндэхи облгүйсэдкомой дэргэдэхи соёлой управлениин орондо соёлой ба искусствын хэрэгүүдээр совет хүдэлжэ захаланхай. Соёлой хүдэлмэрилэгшэд, соёлдо дүтэ хүнүүд шэнэ зургаанай бүридэлдэ оронхой. Аппарадай хүдэлмэрилэгшэд бэшэ, харин имагтал шэнэ соведэй гэшүүд Кузбасста соёлой мүнсөнэй ба холын хараата политикые тодорхойлхо юм. Хизаарта ажаһуудаг арадуудай соёлой түбүүд, музейнүүд хүдэлнэ.

КАРАГАНДА. «Каражарский» совхоздо Арендаторнуудай юрэ бусын нэрэтэй шэнэ үйлсэ бии болсихой. Арендатор В. Микрюковой бүлэ, мүн бусад шэнэ үйлсэдэ түбхинэнхэй. Барилгын «Заря» кооператив «Гэр байра» гэһэн программын ёһоор гэрнүүдые түргөөр барина. Кооперативай гэшүүд өөһэдөө шлакоблок шудхаха хэбүүдые хэдэг. Котельнэһээ гараһан шлак хэрэглэнэ. Олон мянган тонно шлакоблок хүршэ тосхонуудта худалдаа һэн.

(ТАСС).

ЛЕНИНГРАДСКА ОБЛАСТЬ. В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ Волховско ГЭС ГОЭЛРО-гой түсэбэй ёһоор баригдаһан эгээл түрүүшын станцинуудай нэгэн аяар 60 гаран жэлэй туршада хүдэлэгдэжэ байһаар. Түрүүшын үедэ энэ станци Ленинград хотын хэрэглэдэг элшэ хүсэнэй тэн хахадыень үгэжэ байдаг һаа, харин мүнөө хотын нэгэ районииe хангаха арга боломжотой юм. Волховско ГЭС манай ороной хүгжэлтын түүхын эхиндэ баригдаһан байна.

В. И. Ленинэй үүсхэлээр 1918 оной март һарада Совнарком Волхов мүрэн дээрэ ороной түрүүшын электростанци бариха гэһэн тогтоол баталан абаһан юм. Тэрэнэй барилгада 12 мянган хүдэлмэришэд эдэбхитэйгээр хабаадаһан. Ородой мэдээжэ инженер, профессор Генрих Осипович Графтио энэ станциие зохёоһон түүхэтэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: станциин машинна зал.

ТАСС-ай фотохронико.

Совет Социалис Республикануудай Союзай Арадай депутадуудай съездын Тогтоол

...ЭЙ АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ IV СЪЕЗДЫН СЕКРЕТАРИАТ БИИ БОЛГОХО ТУХАЙ

...дай депутадуу-
...жэ тогтооно.
...дай депутадуу-
...н секретариадые
...лтэйгээр бии
...рдо Юлович —
...н мэр.
...ий Иванович —
...овно Соведэй
... энхые хамгаал-
...митедэй түрүү-
...лериян Василье-
...чник» колхо-
..., Ларга тоскон,
...йон, Молдовын
...Юрий Герасимо-
...ССР-эй Ош хо-
...проектстрой» нэ-
...ник.
...ксандр Иосифо-
...кин ССР-эй
...бластиин «Про-
...гропромышленна
...дай түрүүлэгшэ.
...Игорь Петрович
...ССР-эй Одессын
...ковэй нэрэмжэтэ
...рситедэй ректор.
...Римма Хамидов-
...-Балкарай АССР-
...районой Нартка-
... дунда һургуу-
... Гуча Шалвовна
...СР-эй Наукануу-
...н хэлэ шэнжэ-
...нудай ахалагша
...мэрилэгшэ, Тби-
... багшанарай ин-
...фессор.

Киселев Геннадий Николаевич — Национальностьнуудай Соведэй Арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараанай, худалдаа наймаанай, коммунально-ажаһуудалай болон зондо үйлэгдэдэг бусад хангалгануудай талаар комиссиин түрүүлэгшэ.

Корюгин Николай Николаевич — Вологодско областиин СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ Череповецкэ металлургическа комбинадай экономическа шэнжэлэлгэнүүдэй лабораториин начальник.

Костенюк Александр Григорьевич — арадай депутадуудай Оренбургын областной Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ.

Крутов Александр Николаевич — Түбэй телевидениин шэнжэлэгшэ, Москва хото.

Крючков Георгий Корнеевич — Украинын ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи советник.

Кучерский Николай Иванович — Узбегэй ССР-эй Навои хотын СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ горно-металлургическа комбинадай директор.

Лаурушас Витаутас Антанович — композитор, Литвагай Гүрэнэй консерваториин ректор, Вильнюс хото.

Литвинцева Галина Николаевна — Улаан-Үдын «Жилгражданстрой» трестын барилга-хабсаралгын 7-дохи управлениин бригадир.

Мамедов Вели Гусейн Оглы — Азербайджанай Компартиин ЦК-гай Хиналтын (шалгалтын) комиссиин түрүүлэгшын орлогшо.

Мирхаликов Темурбай — арадай депутадуудай Ленинабадска областной Соведэй түрүүлэгшэ, Таджикистанай Компартиин Ленинабадска обкомой нэгэдэхи секретарь.

Назарян Спартнон Егоевич — Армениин ССР-эй Анийска районой «Маралик» гэжэ агрофирмэ-колхозой түрүүлэгшэ.

Огарок Валентин Иванович — СССР-эй Госпланай түрүүлэгшын орлогшо.

Пирназаров Розыгельды — Туркмениин ССР-эй Чарджоуска областной офтальмологическа больницын отделениие даагша.

Плотниекс Андрис Адамович — Латвиин ССР-эй Верховно Соведэй гэшүүн.

Рахимова Биходжал—Таджикистанай Компартиин ЦК-гай секретарь.

Ромазан Иван Харитонович — Челябинска областиин Магнитогорскын В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ металлургическа комбинадай генеральна директор.

Саунин Анатолий Николаевич — Союзай Соведэй түсэблэлгын болон бюджетно-финансова комиссиин түрүүлэгшын орлогшо.

Сайдахмедов Исакжан Маджанович — Узбегэй ССР-эй Самаркандын нэгэдэмэл авиаотрядай командир.

Станкевич Сергей Борисович —арадай депутадуудай Московско городской Соведэй түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо.

Фокеев Владимир Константинович — СССР-эй Верховно Соведэй Олондо мэдээсэлгын, эрхэтэдэй эрхэнүүдэй болон хандалгануудай талаар комитедэй түрүүлэгшэ.

Хомяков Александр Иванович — Пермскэ областиин Коми-Пермяцка автономито округой Кочевско районой «Родина» колхозой түрүүлэгшэ.

Цыбух Валерий Иванович — СССР-эй Верховно Соведэй Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар комитедэй түрүүлэгшэ.

Шопанаев Кайерлы Амедович — Казахай ССР-эй «Алма-Атакультбытстрой» трестын барилга-хабсаралгын 17-дохи управлениин комплексно бригадын бригадир.

Юдин Владимир Дмитриевич — СССР-эй Верховно Соведэй Хуулиин талаар комитедэй гэшүүн.

Яненко Аркадий Петрович — Новосибирскын инженерно-барилгын институдай ректор.

СССР-эй Верховно Соведэй
Москва, Кремль.
1990 оной декабриин 17.

Түрүүлэгшэ А. ЛУКЬЯНОВ.

Совет Социалис Республикануудай Союзай Арадай депутадуудай съездын Тогтоол

АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ БЭШЭ ГУРБАДАХИ СЪЕЗДЫН ...ЭЭР ҺУНГАГДАҺАН СССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ЭТИГЭМЖЭ ТҮЛӨӨЛЭЛГЭНҮҮДЫЕ МЭДЭРХЭ ТУХАЙ

...миссиин дурад-
... үзөөд, СССР-эй
... 110-дахи статья-
...н, СССР-эй Ара-
...удай съезд иигэ-
...адай депутадуу-
... түлөөлэлгэнүү-
...ег Даниловичай,
... сентябриин 2-то
... национально-
...а һунгуулиин 15-
...о һунгагдаһан;
... Михаил Федоро-

вичой, 1990 оной мартын 16-да Дайнай ба ажалай ветерануудай бүхэсоюзна эмхиһээ һунгагдаһан;

Никольский Александр Александровичай, 1990 оной мартын 22-то СССР-эй Наукануудай академиин дэргэдэхи Эрдэмэй бүлгэмүүд болон нэгэдэлнүүдһээ һунгагдаһан;

Петрук-Поник Георгий Михайловичай, 1990 оной октябриин 28-да Збаражска территориальна һунгуулиин 517-дохи округһоо һунгагдаһан;

Стежко Станислав Андреевичэй, 1990 оной майн 13-да Верхнеднепровско территориальна һунгуулиин 424-дэхи округһоо һунгагдаһан;

Тутеволь Игорь Николаевичай, 1990 оной августын 5-да Зыряновска территориальна һунгуулиин 621-дэхи округһоо һунгагдаһан;

Чигварий Джемал Константиновичай, 1990 оной ноябриин 18-да Батумиин национально-территориальна һунгуулиин 170-дахи округһоо һунгагдаһан;

Якубов Валерий Азизовичай, 1990 оной апрелиин 22-то Душанбегэй-Фрунзиин национально-территориальна һунгуулиин 355-дахи округһоо һунгагдаһан.

СССР-эй Верховно Соведэй
Москва, Кремль.
1990 оной декабриин 17.

Түрүүлэгшэ А. ЛУКЬЯНОВ.

...РААР ...АНГАНАБ

...НДЭТЭЙ ВРАЧ

...ээ нэгэтэ арга-
...рэниие марта-
...эхэ байнаб. Энэ
...эн хүнүүдтэ тон
..., зөөлэнөөр хан-
...үнөө би Тоорын
...ольницые даагша
... Дамби Сырено-
... тухай бэшэжэ
...ка тэрэнэй ажал
...арин Тоорын эм-
...й бүхы коллек-
...ри тухай тогто-
...ойб.

...эй сазда тээ Тоо-
...частково больни-
...а шэнэ байшан
...оһон юм. Тэрэ
...оллективые үсөөн
...илэ. Шэнэ бай-
... 25 үбшэнтэниие
...ритай. Тус бай-
...й, Зун-Мориной,
...нгоодорой, Хара-
...уутын болон Тоо-
...үүд орожо, ар-
...даг. Эндэхи эм-
...да дээдэ мэргэ-
... врач хүдэлнэ.

...ун тус эмнэлгын
...й стационар эм-
.... Энэ юун гээ-
...агшаднай мэдэ-
...галуулжа байһан
...нь тэндэ эмшэ-
...шэниинь гэртээ
.... Хүдөө нютагта
...үүдтэ энэ тон
...шэнги. Үдэшэ үг-
...энэр гэрэйнгээ
...арынь эмшэлүүл-
...дэрэй стационар
... тоосооной гу-
... хүдэлхэдэ тон
... болоно.

... дайнай болон
...нууд сүүдхэ соо
... мүнгэ, миил ар-
... түхэриг 50 мүн-
...оллодог байна.
...онарта арголуу-
...шье бага мүнгэ-
... жэшээтэй. Ле-
...тэ колхоз үб-

шэн хүнүүдтэ хоолыень үгэдэг байна. Харин сүсэгы, творог гэхэ мэтын сагаан эдеэн Жэмһэгэй тоһоной заводһоо асаргадаг.

— Тоорын харьяата газар дээрэ байрладаг Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз маанадта тон ехэ туһаламжа хүргэнэ. Больницын залгалаа, котельнэ, врачнуудта 2 байратай гэр барижа дүүргэнтэжэ байна. Колхозой түрүүлэгшэ Л. Г. Данзанов ехэхэн оролдолго гаргана гээд тэмдэглэлтэй. Байн байтараа эндэ рентген таһаг бии болохо. Коллектив соомнай рентген лаборант бии. Рентген аппаратура тодхохо аргатайбди. Мүнөө колхозоймнай ажалшад болон бусад хүнүүд аяар Хэрэн тосхон ошожо, флюорографи гараха баатай болоно. Зарим нэгэн тиишээ ошодогшьегүй байна,— гээд нүхэр Самбуев хөөрэнэ.

Эдэ үдэрнүүдтэ зайн гал татагдажа, шэнэ котельнэ хүдэлжэ эхилбэл, залгалаа байшан, врачнуудай гэрнүүдтэ дулаан оруулагдаха. Залгалаа байшан соо халуун уһатай душ, ванна табигдаха юм.

— Манай медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд эбтэй эетэйгээр ажалладаг юм. Коллектив соомнай бүхы наһаараа хүнүүдэй элүүр энхые хамгаалжа ябаһан нүхэд байха. Наһанай амаралтада гарабашье, эсэн сусангүй мүнөө хүрэтэр акушерээр Ханда Аюшеевна Хорёнова хүдэлһөөр. Энэ нүхэрэймнай дүй дүршэл тон ехэ. Залуу үетэн тэрээнһээ зүбшэл һурадаг заншалтай. Мүн хүбсаһа, хунар угаадаг Анна Ивановна Зверевае тэмдэглэлтэй, — гэжэ суг ажалладаг коллектив тухайгаа Дамби Сыренович омогорхонгёор хэлээ һэн.

Тоорын участково больница нэгэ автомашинатай юм. Х. Ж. Зарбуева тэрэниие ээзн ёһоор, нягта наринаар жолоодоно. Эдэ үдэрнүүдтэ түргэн туһаламжын хоёрдохи машина үгтөө. Машинатай һэн хойноо эмшэд Ленинэй нэрэмжэтэ болон «Маяк» колхозуудай ажалшадые графигай ёһоор һайнаар хангана. Больницые даагша нүхэр Самбуев Тоорын сомоной Соведэй депутат юм. Депутат Самбуев Соведэй худалдае наймаанай болон социалис журам сахилгын комиссида һунгагданхай. Дамби Сыренович депутадайнгаа уялгые үнэн зүрхэнһөө оролдон бэелүүлдэг. Мүнөө эд бараанай, эдеэ хоолой хомор үедэ худалдаа наймаанай ёһо гуримые сахиха гээшэ тон хүшэр юм ааб даа. Хэды тиимэшье һаань, депутадуудай комиссиин гэшүүд энэ хэрэгые һайн тээшэнь болгохо зорилготойгоор ажалладаг комисси байгуулаа. «Наймаанай ажалда хиналта хэрэгтэй» гэжэ депутат хэлэнэ.

Мүнөө Дамби Сыренович Самбуев 26 наһатай. Тэрэ Яруунын аймагай Эгэтын-Адаг гэжэ нютагта түрэһэн юм. Благовещенск хотын медицинскэ институдта ороод, тэрэнээ 1987 ондо дүүргэжэ, Улаан-Үдын республиканска больницын дэргэдэхи интернатурада жэл һурваад, манай райондо эльгээгдээ һэн. Тэрэ гэһээр хоёр жэл үнгэршэбэ. Врач-терапевт, арадай депутат нютагай зондо хүндэтэй болонхой. Залуу мэргэжэлтэдэ иимэ хүндэ хаанаһаа олдооб? Дамби Сыренович өөрынгөө ажал хэрэгээрээ, зондо хандасаараа, мэргэжэлээ һайнаар шудалһангаараа хүндэ ямбада хүртэбэ ха юм.

Ж. ЮБУХАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: врач Д. С. Самбуев.

Авторай фото.

ТАСС ...ХИЛЫН ...АНАҺАА

...ТОН. Америкын ... американ-совет ...дай талаар ... комитедэй ...СССР-эй Прези... ...тнин Анатолий ...США-гай полити... ... ажал хэрэг эр... ...гоорхидэй урда ...байгаа.

Джексон-Вэнигэй хорилтын заһабарине болоулха тухай США-гай Президент Дж. Буш энээнэй урда тээ соносхоо һэн. Энээнтэй дашарамдуулан, совет-американ харилсаа холбоо хүгжөөхэ арга боломжонууд тухай һанамжануудаа уулзалгада хабаадагшад халан абалсаһан байна.

Советскэ Союзда бэелүүлэгдэжэ байһан хубилган шэнэдхэлнүүдэ, экономическа реформонуудта туһалха хүсэлтэй байһан тухайгаа Америкын ажал хэрэг эрхилдэг хүнүүд мэдүүлбэ.

Тус комитедэй түрүүлэгшэ, американ мэдээжэ бизнесмен Дональд Кендаллай һанамжын ёһоор, Президентын шиидхэбэринь США-гай болон СССР-эй хоорондохи харилсаануудые һайжаруулгада туһатай байха, бүхы дэлхэйн, нэн түрүүн Холбоото Штадуудай ашаа туһада харюусана. Худалдаа наймаа хүгжөөхэ замда дайралдадаг һаад тодхорой зайсуулагдабал, ороной хүдөө ажахын, промышленностиин арга боломжонууд ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэгдэхэ һэн гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ.

ГААГА. Нидерландын харилсаа холбооной ба хүгжэлтын хэрэгүүдэй талаар министерство СССР-тэ финансова туһаламжа үзүүлхэ шиидхэбэри абаа гэжэ правительствын заседани дээрэ Нидерландын премьер-министр Рудольф Любберс мэдүүлээ һэн. СССР-тэ туһалха талаар орон дотор бэелүүлэгдэжэ байһан ябуулга хадаа арад зоной хэрэг болоно гэжэ Р. Любберс тэмдэглэбэ.

Энэ зорилгоор сэрэгэй самолёдуудые, СССР-тэ ашаа абаашаха транспортна хэрэгсэлнүүдтэ түлишэ үгэхөөр бэлэн байһанаа оборонын министр Релус Тер Бейк элирхэйлээ.

ОРЬЁЛОЙ ҮНДЭРҺӨӨ ГЭРЭЛ ТЭЭШЭ

Миларайбын 950 жэлэй ойдо

ОЮУН бэлигтэ поэт-даяанша МИЛАРАЙБЫН (1040—1123) түрэһөөр 950 жэл энэ жэлдэ гүйсэбэ.

Амарһаа Ганга мүрэн хүрэтэр, Байгалһаа Гималайн орьёлнууд хүрэтэр нэмжыһэн үргэн ехэ дайдада оршодог арадуудай соёл нэгэтэй байһанай ялас гэмэ һүлдэ хадаа Миларайба болоно. Ондо ондоо үе сагуудта ондо ондоо арадуудай бүтээн байгуулһан оюун бэлигэй баялиг хадаа ниитэ хүмүүн түрэлтэнэй үнэтэй сэнтэй зүйлнүүдэй түрүү һуури ээлэн батажаха хэрэгтэ хододоо нүлөөлдэг байгаа. Гималайн орьёлнуудһаа гэрэл туяа сасарһан Миларайба гээшэмнай оюун ухаанай оёоргүй ехэ далайн үндэр долгинууд.

Мүнөө Миларайба тухай уншагшадта хуряангыгаар хөөрэхэ гээ һэм.

Миларайба хадаа түбэд поэт, даянда һууһан санаарта байгаа. Тэрэнэй зохёоһон дуулалнууд эхэ нютагтань алдаршаһан юм. **«Эрэ үһан луу жэлэй намарай түрүүшын һарын хорин табанай үдэр би эхэһээ түрөөб»**,— гэжэ намтар соогоо тэрэ бэшэнхэй.

Түбэд зоной түрүүн сахижа байһан **бон** шажанай эсэргүүсэлтые дабажа, буддын шажан «саһата орондо» одоошье дэлгэржэ, бэхи һуурияа ээлжэ байһан үе сагта бэлэй. Миларайба өөрөө буддын шажанай **Карчжудпа** гэжэ һалбарида хабаатай хүн байгаа. Шажанай мэдээжэ ажал ябуулагша, түбэд эрдэмтэ, оршуулагша Марпа (1012—1097) гэгшэ Карчжудпа гээшые анхан үндэһэлэн байгуулһан түүхэтэй. Энэ һалбариин сурталые дагагшадай олонхидынь **аскетизм** гэхэ гү, бэеэ шэмэглэхэ, зөөри суглуулха, эдихэ ууха юумэндэ шунаха мэтые буруушаан, ажабайдалай юрьеэнһээ холодохо замые шэлэдэг байгаа. Хүн зоной ябадаггүй хада уулада һуужа, хэдэн арбаад жэлдэ даяан бисалгахадаа, номуун шанарай уг баримталан, сэдьхэл бодолоо арюудхалгын арга боломжо олодог һэн. Энэ ёһо заншалые сахилгын классическа жэшээ хадаа Миларайбын ажаябадал, тэрэнэй зохёолнууд болоно.

Холоһоо сайбалзан
ялалзааша хабсагайн
орьёлһоо
Хоглосон юртэмсын бүхы
юумэнэй мүнхэ бусые
мэдэрнэм.
Дэлхэй дээрэ амидаралгын
баяр гээшэ наранаар
дэгдэхэ шүүдэр.
Дээдэ огторгой намда
тэжээл боложо зэнхынэ,
Даянда һуухадам, юуншье
һаад тойбо татанагүй.

Хүн зонһоо таһаран ами сэхилгээ Миларайба иигэжэ магтан дуулаһан байна.

Миларайбын наһанай замые, тэрэнэй дуулалнуудые юун гэжэ тодорхойлхоор бэ? Дундада зуун жэлнүүдтэ дэлгэрһэн буддын шажанай мандааша орондо ажаһууһан санаартан хүнэй оюун ухаанай гүн сооһоо гарадаг байһан орёо асуудалнуудта харюу бэдэрһэн ушар бэшэ гү? Түбэд орондо дэлгэрһэн буддизмын **ваджраяна** гэжэ шажан мүргэлэй һургуулиин шаби байгаа. Тиимэһээ зохёохы ажалайнь этико-философско онсо шэнжэ юрэнхыдөө тэрээнһээ үндэһэтэй байна.

«Милын намтар» гэжэ Буряад орондо мэдээжэ болоһон зохёол соонь наһанайнь зам харуулагдадаг юм. Хүнэй наһанай ажаябадалые зураглаһан имэрхүү зохёолнууд хадаа дундада зуун жэлдэ эгээл ехээр дэлгэрэнги жанр байһан байна. «Милын намтар» хадаа олон тоото түбэд намтарнуудай нэгэн болоно. Домог, фантастическа үйлэ хэрэгүүд бодото үйлэ хэрэгүүдтэй яаха аргагүйгөөр худхаршанхай. Тиимэ һэн хойноо, эрдэмтэдэй бэшэдэг ёһоор, «илангаяа аман зохёолой ба литературна талаһаа» һонирхолтой. «Милын намтарай» автор хэн һэн хаб гэбэл, Миларайбын шабинарай нэгэн — Райчунгу (1084—1161) гэгшэ байһан байгаа.

МОДОН бараар барлагдаһан «Милын намтар», мүн «Миларайбын зуун мянган дуулал» гэхэ гү, али «Гурбум» (энэнь «Намтартань» дэлгэрэнгы нэмэлтэ болодог) гэжэ зохёолнууд имагтал Түбэд орондо мэдээжэ байгаа бэшэ. Тэдэ зохёолнууд Непалһаа эхилээд, Байгал шадарай нютагууд хүрэтэр дэлгэрһэн байгаа. Үнгэрһэн зуун жэлһээ эхилжэ, Европын эрдэмтэд эдэ хоёр зохёолдо анхаралаа хандуулдаг болоо. Баруун Европын хэлэнүүд дээрэ (немец, англи, француз) хэгдэһэн оршуулгануудай научна хэблэл хэдэн дахин гараһан байха. Теэд олонхидынь — зохёолнуудыень шэлэжэ абаад оршуулһан зүйлнүүд. Миларайбын намтарые, зохёолнуудые тусхайтаар шэнжэлһэн ушар манай эсэгэ орондо зуун зүгэй асуудалнуудые шэнжэлдэг эрдэмэй хуудаһанда байхагүй. Россин эрдэмтэдэй дундаһаа зуун зүгэй асуудалнуудые шэнжэлдэг зарим эрдэмтэд (А. М. Позднеев, Г. Н. Потанин, Г. Ц. Цыбиков, Б. Барадин, А. И. Востриков) түбэд поэдэй уран зохёолнуудай өөрсэ янзые, удха шанарые тэмдэглэнхэй. Түб Азяар ябахадаа, замайнгаа тэмдэглэл соо Миларайба тухай Н. К. Рерих олон удаа дурдаһан байна. Үгэһөө улам хэлэбэл, Гималайе дүрсэлһэн суута цикл соонь «Миларайбын агы» гэжэ нэрэтэй зураг бии юм.

Тэрэнь Москвада Зүүн зүгэй арадуудай искусствын музейдэ хадагалаатай. Н. К. Рерихэй хүбүүн Ю. Н. Рерих «Дэбтэр-Онбые» англи хэлэн дээрэ оршуулһан габьяатай. Энэ зохёолой хоёрдохи хубиин наймадахи ном соо гэхэ гү, али бүлэг соо (энэ Миларайбын багша Марпада ба тэрэнэй багшанарай уг изагууртадта зорюулагданхай) Милын ажаябадал, үзэл бодол тухай горитой хэлээтэй. «Гурбум» сооһоонь хоёр дуулалайнь амаргүй һайн оршуулга 1922 ондо «Восток» гэжэ сэтгүүл соо толилогдоһон байна. Тиихэдэ түбэдшэ эрдэмтэ В. С. Дылыковагай Миларайбын ажаябадал, зохёолнууд тухай бэшэһэн хэдэн статья барлагданхай.

Миларайбын зохёолнуудай хуушан монгол хэлэн дээрэ хэгдэһэн оршуулганууд онсо һонирхолтой. Эдэ оршуулганууд ямар ушараар бии болооб? XVI зуун жэлэй һүүл багта, XVII зуун жэлэй эхеэр Монголдо буддын шажанай дэлгэрхэдэ, тэдэ оршуулганууд хэгдээ гэжэ ойлгосотой бээз. Энэ ороной түүхэдэ орёо бэрхэтэй үе саг тудаад байгаа. Монгол хаашуул хоорондоо дайлалдажа байхадаа, өөһэдынгөө хан түрэнүүдые доройтуулдаг һэн бээз. Эгээл энэ үедэ хариһаа доболголго хэгдэжэ, Монголой бэеэ даанхай байдалые үгы хэжэ болохоор байгаа. Эгээл иимэ оршондо монгол хан түрэнүүдтэ политическэ ба соёл болбосоролой эдэбхи үүсхэл хэгдэбэ. Юрэнхы дээрэнь тэрээхэн үе сагые «монгол ренессанс» гэхэ гү, али **һэргэн хүгжэлтэ** гэжэ нэрлэдэг юм. Монголшуудай соёл болбосоролдо горитой дэбжэлтэ болоо. Энээндэ буддын шажанай үүргэ ехэ һэн бээз. Юуб гэхэдэ, Монголдо энэ шажан дэлгэрхэ зуураа Энэдхэгэй, Гималайн хадануудта ажаһуудаг арадуудай хэдэн зуун жэл соо «буйлуулһан» соёл болбосоролой зүйлнүүдые асаралсаа ха юм. Монгол бэшэгые, уран зохёолые һэргээн хүгжөөхэ ябадал тэрэ үеын монгол ниитын онсо шэнжэ мүн. Оршуулагдаһан зохёолнууд тэрэ үедэ ехээр дэлгэрээ. Буддын шажанда ороһон монголшууд тон олоор оршуулга хэдэг болобо. Оршуулагдажа, эгээл мэдээжэ болоһон зохёолнуудай нэгэн «Милын намтар» юм. Монголой түүхэдэ мэдээжэ гэгээрүүлэгшэ, поэт, XVII зуун жэлэй монгол поэзиин эрхим дээжэ гэжэ тоологдодог — хабсагайда бэшэгдэһэн шүлэгүүдэй автор Цогто тайжын ба тэрэнэй эхэ Чинтайху хатанай захилаар Гүшэ цоржо гэдэг 1618 ондо Хүхэ хотодо энэ оршуулгые бүтээһэн алдартай. Нэрлэгдээшэ зохёолһоо гадна Гүшэ цоржо ондоошье зохёолнуудые оршуулһан байдаг. Тиихэдээ энэ хүн хадаа түбэд соёлые тон һайн мэдэдэг, өөрынгөө үе сагта гайхамшагта бэрхэ оршуулагша-литератор байгаа бшуу.

Байгал шадарай нютагуудта буддын шажанай дэлгэрхэдэ, «Милын намтар», мүн «Гурбумшье» Буряад орондо мэдээжэ болоо. Гүшэ цоржын оршуулһан «Милын намтар» XIX зуун жэлдэ Эгэтын дасанда барлагдаһан байдаг. Тэрэнэйнь арбан ном Буряадай эрдэмэй түбэй Ниитын эрдэмэй гар бэшэгүүдэй таһагта хадагалаатай юм. Гадна баһа нэгэ тиимэ ном тэндэ бии. Зүгөөр ямар дасанда барлагдаһан бэ гэжэ мэдэгдэнэгүй.

Монгол үзэг бэшэг мэдэхэ наһатайшуул, илангаяа Буряадай зүүн нютагуудта мүнөө болотор «Милын намтарые», зариманиинь «Гурбумые» нарин хадагалжа, уншажа байдаг. Онтохон шэнгеэр аман хөөрөө дамжажа ябаһан ушарнууд мэдээжэ.

Түбэд орондо суута даяанша тухай домогууд хадаа энэ ороной түүхын, соёлой, шажанай эгээл мэдээжэ ажал ябуулагшадай түрүү зэргэдэ хэлсэгдэжэ байдаг. Г. Цыбиковэй Лхасада ажаглан бэшэһэнэй ёһоор, газар дэлхэй дээрэ Миларайбын ябадалые зураглаһан захатай бурхануудые газаагуур гэрэй ханануудта үлгэжэрхёод, тэрэнэй намтарһаа үзэгдэлнүүдые дурдан, хүнүүд олоороо суглараад, хэдэн час соо хөөрэлдэжэ байдаг юм бэлэй. Үгышье һаа, Миларайбын ажаябадалһаа нэгэ үзэгдэл жэшээ болгон хөөрэлдэдэг байгаа ха. Хатуу хэрзэгы ангуушан Гомбо-Дорчже гэгшые номгоруулһан тухай хэлэгдэдэг. Б. Барадинай һанамжаар, энэ үзэгдэл бүхэли театральна зүжэг болоно, өөнсо янзын, сэхыень хэлэбэл, Лавранда публицистикын амжалтата үүргэ дүүргэдэг байгаа». «Түбэдтэ, Монголдо Миларайбын самай хөөрэлдөөнэй текст багтааһан тусхай, ехэнхидээ гар бэшэгэй номхонууд бии юм»,— гэжэ Б. Я. Владимирцов баталан хэлэһэн байдаг.

МИЛАРАЙБЫН «Намтар» юугээрээ һонирхолтой юм гэбэл, бодото байдалые үнэн зүбөөр зураглаһан уран һайхан зохёол болоно. Олонхидоо юрэнхылэн бэшэһэн **апокрифичнэ** олон тоото зохёолнууд сооһоо онсо илгардаг юм.

Миларайбын шаби Райчунг гэгшэ өөр тухайдаа хөөрэхыень багшадаа хандадаг. Иигэжэ Милын намтар эхилдэг гээшэ. Залуудаа «ямар хара хэрэгүүдые» үүсхэһэнээ, яагаад «гэрэлтэ хэрэгүүдэй» замда ороһоноо, «доторой үнэн» гээшые олопгын замууд тухай, оюун ухаанай бэдэрэлгэнүүд тухай, эдэ бэдэрэлгэнүүдэй үедэ олдоһон мэдэсэнүүд тухайдаа хөөрэхыень шабинь багшадаа хандаһан шуу. Райчунгын асуудалнууд болон Миларайбын харюунууд —«Милын намтарай» бүхы арбан хоёр бүлэгэй байгуулгын гол һудаһан иимэ. Тиигэжэ түрэһэн сагһаань наһа баража, бэеыень хайлуулһан үдэр ба багшынгаа хэрэгсэлнүүдые шабинарайнь дундаа хубааһан саг хүрэтэр Миларайбын наһанай бүхы зам уншагшадай урдуур үнгэрдэг.

Номой түрүүшын гурбан бүлэг соо Миларайбын балшар ба эдир наһан тухай хэлэгдэнэ. Өөртэнь, гэр бүлэдэнь тодхор ушаруулһан дайсадһаа үһөөгөө нэхэнэ. Тиихэдээ хара элибэ шудалжа, элибэ жэлбын эди шэди харуулһанайнь удаа хүнүүд олоороо үхэһэн байгаа. Гэнтэ ойлгожо, гэмээ наманшалһан Миларайбын боди сэдьхэл сэдьхэжэ, һахил хүртөөһэн Марпа багшынгаа туһаламжаар Гималайн агыда хүн зонһоо холо даянда һууһан тухай удаадахи юһэн бүлэг соонь хэлэгдэнэ. Буян үйлэдэн, даянда һууһан Миларайба тухай һураг суу бүхы орон дотор таража, һүүлшын гэз жэлнүүдтэ тэрэ гэгээн бодисада гүүлэжэ, олон тоото шабинартай болоод, хүн зоной зүгһөө үргэл мүргэлдэ хүртэжэ үнгэрһэн түүхэтэй.

Фантастична зүйлнүүд, эди шэди тухай хөөрөөнүүд дундада зуун жэлнүүдэй уран зохёолой түхэл маяг байһан ха юм даа. Зүгөөр «Милын намтар» соохи тиимэ зүйлнүүдынь энэ зохёолой үнэн бодото үндэһые «хүшажархидаггүй», харин тэрэниие бүри тодо болгодог. Энэ зохёол соо амиды хүнүүдэй образууд олон. Эртэ бэлбэрһэн (нүхэрөө үхүүлһэн) Миларайбын эхэ — угаа өөрын зантай хатуу эхэнэр. Үбгэнэйнь үхөөд байхада, туһалхын орондо харата муухай зан харуулһан тэдээнһээ үһөө нэхэхэ гэжэ зоришоһон тэрэ эхэнэр ёһотойл бодото нюур болоно. Гадна орохо гэргүй, тулижа, зайгуултажа ябаһан дүү басаганиинь агы. нүхэнүүдэй нэгэн соо даянда һууһан ахаяа оложо ерээ. Хэрзэгы ангуушад даяаншын агы руу нэгэнтэ бэшэ ородог байгаа. Юумэ үзөөгүй, халуун шулуу долёогоогүй эдир басагад турамжа, араг яһан болошоһон, муу хубсаһатай бандиие наада барин энеэлдэнэ. Зөөридэ шунаһан лама, баяжахын түлөө хара хэрэгшье үүсхэхээр, бэлэн һайхасаан эхэнэрынь амиды хүнүүд шэнги. Һүүлэй һүүлдэ номой гол нюур хадаа Миларайба өөрөө байна. Ажаябадалай элдэб ушар үзэжэ, хадын агы соо гансаараа оршон, оюун һайхан дуулалнуудаараа эхэ зургаан зүйл хэмаг амитанда, хүнүүдтэ, бурхадта, хада уулануудта, ан гүрөөлнүүдтэ хандажа һууһан Миларайбын образ хадаа ном соо зураглагдаһан элдэб образуудай залаа болон оршоно. Дундада зуун жэлэй Түбэд ороной ерад зоной байдал, зан заншал харуулһан зүйлнүүд «Намтар» соо олон. Хара сагаан хоёрые дэлгээн харуулһан хуудаһанууд тон һайнаар зохёогдонхой. Түрүүшын бүлэгүүд соо Миларайба харанхы соо мунхагтан, муу юумэ үүсхэнэ. Гэгээрэлгын, боди сэдьхэлэй замда гараһаниинь удаадахи бүлэгүүд соо зураглаатай гэжэ дахин дабтая. Иимэ онол аргаар зохёогдоһон зохёол уншагшын анхаралые эхинһээ һүүл хүрэтэр татанхай.

«Намтар» соо шүлэглэмэл бэшэг үсөөн: 30 бага гаран дуулалнууд бии, бэе бэеһээ удхаараа барандаа илгаатайнууд. Зарим шүлэгүүдынь Марпа багшадаа хандаһан тарнинууд болоно. Харин заримаинь хадаа хүнүүдтэ даяаншын хандаһан номнол гашай гэхээр. Ямар нэгэ үйлэ ушараар зохёогдоһон шүлэгүүдшье бии. Намтар соохи шүлэгүүдые прозаическа зураглалнууд һэлгэнэ.

Харин шэнжэлэгшэдэй һанамжаар, энэдхэг сиддхнүүдэй поэзи Миларайбын зохёолнуудта нүлөөлһэн байна. Энээниие юугээр гэршалхэб гэхэдэ, түбэд поэдэй зохёоһон шажан мүргэлэй мэгээм тарнинуудай найруулга, удха энэдхэг поэзиин нүлөөтэй гэжэ эли. Үгэ найруулгынь нүгөө тала гэхэдэ, арадай уран найруулгада — аман зохёолдо дүтэрхы. Поэдэй шүлэгүүд соо хүмүүн түрэлтэндэ хабаатай аялга зэдэлдэг.

«Намтарай» долоодохи бүлэгтэ багтаһан «Табан зол тухай» шүлэг энэ талаараа жэшээ боломоор юм. Тухайлхада, тоогой һулдые бүлэгэй нэрэ соо харуулһан ушар хадаа Түб Азиин арадуудай аман зохёолой ёһо заншалһаа үндэһэтэй. Агы нүхэндэнь орожо ерэһэн ангуушанда энэ дуугаа Миларайба дуулажа үгэһэн байгаа. Ангуушад дууень ехэтэ һайхашаажа, хадууржа абаад, түрэл һууриндаа бусахадаа, түрэ дээрэ дуулаһан үльгэртэй.

ХҮНЭЙ наһанай тон богони байһан тухай, хүмүүн түрэлтэнэй амидаралай хоглосон шанар тухай бодол болбол элдэб үе сагай, элдэб арадуудай философско уянгата шүлэглэлдэ ехэ дэлгэрэнги байһан ааб даа. Миларайбыншье дуулалнууд соо энэ аялга ганса бэшэ соностодог байгаа. Нэгэтэ иимэ ушараар зохёогдоһон дуулал Миларайбын шүлэгүүд соо бии юм: даяанша газар урилха гэжэ шиидэбэ ха; ондоо шанаха юумэгүй һэн хойноо халаахай шанажа эдидэг тогоогоо абаад замдаа гараба; ходо дутуу эдеэлжэ, шадалаа бараһан Миларайба гэнтэ шулууһаа торожо уналай, харин тогоониинь мухаряад, хаха һүрэбэ. Энэ ушарһаа даяаншын сэдьхэл соо найман шүлэгэй мүр түрэһэн юм.

Тогоотой байгаа һэм,
тэрэм мүнөө һалаа.
Торожо унаһанайм гэмээр
тогоон бутаран һалаа.
Миларайба нэрээр мүнөө
алдаршан ябаһан
Миниин хоглосон бэе
тэрээхэн тогоондол адли
бэшэ гү!
Даяан бисалан хёморолто
сэдьхэлые хатуужуулна.
Дам халаахай шанадаг
тогоон бутаран һалаа.
Огторгойн оёор шэнги
тогоон хахаран һалаа,
Оршолонто юртэмсын мүнхэ
бусые бутардаһаниинь
харуулаа.

Миларайбын олон дуулал шажан мүргэлэй шэнжэтэй гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Бэлэдхэлгүй уншагшада тэдэнь ойлгосогүйшье байжа болохо. Багшадаа дохин мүргэхэ, оршолонто юртэмсэдэ түрэһэн хүн бүхэн һүнэһээ абархын түлэ эдлэхэ эд зөөриһөө, энхэ баярһаа арсажа буян үйлэдэхэ, хойто наһан тухай хэлэһэн зүйлнүүд — Миларайбын мүргэлэй тэмээр зохёоһон дуулалнуудай удха иимэрхүү.

Оршуулагдаһан зохёолнууд тэрэл арадай хэлэндэ зохилдожо, өөрынь соёл болбосоролой зүйл боложо тохорһон ушар литературын түүхэдэ үсөөн бэшэ юм. Энэдхэг-түбэд гарбалтай аман зохёолнуудай монгол хэлэн дээрэ оршуулагдахада, тон тиимэ ушарнууд тохёолдоһон байдаг. Мүн лэ тиигэжэ Миларайбын дуулалнууд монгол арадуудай хэлэн дээрэ оршуулагдажа, хоёрдохи эхэ хүрьһээ олоһон түүхэтэй. Эндэ арадай иимэ нэгэ дуун һанаанда ороно:

Түбиинь түхэреэлэн
түбэргэгшэ
Түмэнхэнш адуунай
шарганхан.
Түгэдхэн, монголоо
шудаланхай
Түрэлхиин оюунтай
амарагхан...

Энээнтэй дашарамдуулан һанабал, монгол хэлэтэ арадуудай урданай зохёолнуудые СССР-тэ хэблэхэ тухай хөөрэлдөөнэй гарахада, тон түрүүн Миларайба нэрлэгдэһэн байгаа. «Монгол уран зохёолой дээжэ зуун бэлиг оршобой» гэһэн нэрэтэйгээр Ц. Дамдинсүрэнэй хуушан монголоор бэлдэжэ гаргаһан томо боти соо Миларайба тухай зохёолнуудһаа хэһэгүүдэй ороһониинь дэмы бэшэ.

Мила богдо тухай хөөрөөгөө «Гималайн дуһал» гэжэ өөрынгөө шүлэгөөр дүүргэхэ гээ һэм.

Альган дээрэм ялалзааша хурын
энээхэн дуһал
Аяар Түбэдэй һарьдагта үсэглэдэр лэ
хонёо һэн.
Тэнгэриин хүхые толитуулһан
тэрэ дуһалые
Тэндэхи наран Гималайн үбэрһөө
хогнолоо һэн.
Худагтай гүнэзгы хабшал
дээгүүр ниидээд,
Хурын дуһал үүлэндэ няалдахаяа
дэгдэбэ.
Хада, голнууд дээгүүр тиихэ зуураа
эршэгыдээд,
Хадаринай хашарһаар ялагас гэжэ
үрдибэ.
Хүйтөөр амилһан һүртэ ехэ
Джомолунгмын
Сэбдэг мүльһэн орьёлһоо һалхин
мултараад,
Сэсэгээр хомор, дура хайраар дутамаг
Хойто зүг тээшэ үүрэй үүлэ тууба.
Ужем дайдаар хярын саана хяра лэ.

Ухаа тооһо татан, үргэн губи шарпана.
Хурын гансахан эрдэни дуһалые
харамнан,
Һүүлшын үүлэн Байгал хүрэжэ ерэнэ.
Шэнэһэн ойтой дуугайхан шэлэнүүдэй
үбэртэ
Шэбээжэ тогтоһон энэ үүлэнэй
һүүдэртэ
Шэдэржэ хиидэһэн дуһалда эльгээ
тэдобоб —
Шэнтэхэгүйнь түлөөдэ сараагүйгөөр
элһэндэ.
Одо мүшэ, гүрэнүүдые холбоһон энэ
дуһалда
Сэсэн мэргэшүүлэй һүниин нулимса
мүнгэтэнэ.
Уладай нүгэл даажа, бурхадай зам
дабаһан
Миларайбын шарай миралзан
гэрэлтэнэ.

Шүлэгүүдынь Ц. ДОНДОГОЙ оршуулба.

Б. ДУГАРОВ,
поэт, түүхын эрдэмэй кандидат.

Түрэл нютагаймнай түүхэһээ

АНХА ТҮРҮҮН СЭЛЭНГЫН АЙМАГАЙ ТОГТОҺОН ТУХАЙ

1917 оной Февралиин хубисхалай ашаар Россин империин хаанта засаг түрэ унажа, үндэһэ яһатан өөрын мэдэлтэй боложо, тэрэнэй удаа Агуу-ехэ Октябриин хубисхалай туһаар манай буряад зон эгээн түрүүшынхиеэ ажабайдалаа батаар түхеэржэ, соёл болбосоролоо дээшэлүүлжэ эхилһэн байгаа.

Тэрэ үеын эрдэм ухаанай һанал бодолтой зон 1917 оной май һарын 1-нэй үдэр Галуута-Нуурай дасанда суглаа хэжэ, Сэлэнгын аймагай зониие хамгаалгын хубисхалай комитет бии болгохо гэжэ нэгэн дуугаар зүбшэн хэлсээд, тогтоол абаһан байгаа.

Сэлэнгын аймагай нэгэдэлдэ ороһон гэбэл, Оронгын, Сэлэнгын, Сухын, мүн хасаг станицанууд болохо Хэрьяастын, Янгаажанай, Сэлэнгын, Борьёогой хүн зон ороһон байгаа. Һүүл тээшээ Гэгээтэйн хасаг станица, Сартуулай ба Захааминай зон ниилэжэ хамтарһан гэдэг.

Тэрэл түрүүшынгээ хамтаралгын суглаан дээрэ аймагай комитедэй бүридэлэй гэшүүдые һунгаһан байгаа ха юм. Комитедэй түрүүлэгшээр эмшэ доктор Цыбиктаров Санжимитаб Будажаповичые һунгаһан байгаа. Тэрэ Монголдо ажаллажа байһанаа уряалаар ерэжэ, шэнэ уялгаяа дүүргэхын тула бүхы хүсэ шадалаараа оролдожо эхилһэн гэлсэдэг. Аймагай комитедэй гэшүүдээр: Цыренжапов Буда—Асын, Буянтуев Дамдин—Борьёогой хасаг (1921 ондо барон Унгерндэ муушалуулжа алуулһан) Хэшэгтуев Буда—Янгаажанай станицын хасаг, Абидуев Дондог—Сэлэнгын станицын хасаг.

Саг зуурын буржуазна правительствын байха үедэ, нэгэ янзын тогтомол шанга хуулиин байгаагүй дээрэһээ, хүн бүхэн элдэб зүйлөөр хэлэдэг, худхадаг байгаа ха юм.

Тиимэһээ, нэгэтэ аймагай комитедэй хамтын суглаан дээрэ комитедэй гэшүүн Абидуев Дондог, түрүүлэгшын ба бэшэшье гэшүүдэй һанамжатай таараландагүй, арсалдаа хэжэ, түрүүлэгшые муу, муухайгаар занажа, захяад суглаанһаа гаража арилшаһан байгаа. Абидуевай һүүлээр суглаанай асуудалнуудые зүбөөр шиидхэжэ, баталамжаяа дүүрэнээр абаһан байгаа гэдэг.

Уданшьегүй Абидуев зуугаад шахуу зэбсэгтэ хасагуудые, герман дайнһаа ерэһэн залуу сэрэгшэдые буу зэбсэгүүдтэйнь хүхеэжэ абаад, Галуута-Нуурай дасанда добтолго хэжэ эхилээ бэлэй. Тэдэнэй һанамжа аймагай комитедые үгы хэхэ, тэрэнэй түрүүлэгшэ Цыбиктаровые барижа хэһээхэ гэһэн ушартай байгаа. Абидуевай отряд Цыбиктаровые олоогүй, харин түрүүлэгшын орлогшо Цыренжапов Будые хэрэгэй, мүнгэнэй хайрсагуудтайнь барижа, Сэлэнгын уездэнэ полицида тушаагаад, аймагай, милицидэ хадагалаатай байһан контрабандна архи — ханшиниие абажа, аймагай комитедэй гэрэй юумыень бутаргаһандаа архи, тамхяэ уужа, найрлаһан гэдэг.

Тэрэ ушарай һүүлээр аймагай зургаан Новоселенгинскдэ нүүжэ ошоһон байгаа. 1918 ондо Сэлэнгын аймагай комитедэй түрүүлэгшээр сартуул хасагай атаман ябаһан Айсуев Бато Базарович болоһон юм. Комитедэй гэшүүдээр Цыренжапов Буда, Гомбоев Николай, Айсуев Содном Доржиевич, Суедуев Цэндэ Ринчинович, Будажапов Бальжинима ба секретаряар Бальчинов Дондог гэхэ мэтээр бэшэшье алба хаагшанар олон байһан гэдэг. Тэрэ үедэ Байгал шадар сагаан армиин атаман Семеновой сэрэг байжа, тэрэнэй нүлөөгөөр станична атаман — мүнөөхи Абидуев Дондог, Сэлэнгын хасагуудые бодхожо, дахин добтолго хэжэ, аймагай комитедэй ноёд зэдые дайлажа эхилээ. Тиимэ хатуу байдал дээрэһээ, аймагай зургаан дахинаа Галуута-Нуураа бусажа, нюудагшуудагаар байжа, ажал хүдэлмэриеэ ябуулха баатай болоо бэлэй.

1920 ондо Сэлэнгын аймагай хамтын суглаанда ерэһэн гэшүүдэй зүбшөөлөөр, аймагай зургаание Сэлэн-Дүүмэ тосхондо асарха гэжэ шиидэбэ. Тэрэ ушарынь бол, тэндэ бүхы Сэлэнгын хушуунуудай түбынь болоно, тиигээдшье аймагай зургаанда ба алба хаагшадайшье гэр байраар һайн гэжэ хэлсэһэн байгаа.

Тэрэ үедэ аймагай комитедтэ, нютагай ажалшадтай хамта хүдэлжэ, туһа хүргэхэеэ ерэһэн, Эрхүүгэй губернскэ комитедһээ наһаараа залуу аад, ном, эрдэм һайнтай Оширов Александр, Сахалтуев Филипп, Сагадарова Мария гэгшэд эльгээгдэһэн байгаа. Тэдэнэй ерэһэнһээ хойшо комитедэй зургаанай ажал эршэтэй шангаар ябуулагдадаг болобо.

Сэлэнгын аймагай бүрилдэжэ, тогтожо байха үедэ аймагай комитедэй зургаанай эрхилэгшэдтэ олон янзын шуһата муухай добтолго хэгдэдэг байгаа. Жэшээлхэдэ, 1920 оной үбэл зэрлиг дивизиие толгойлогшо генерал Левицкий мүльһэн дээрэ шуһатадай хэһэн байна. 1921 оной зун барон Унгернтай Галуута нуурай хажууда баһал тулалдаан болоо. Тэндэ болоһон үймөөнэй ушаралнууд тухай «Красная Селенга» газетын 128-дахи, 129-дэхи номернуудта 1967 ондо толилогдоһон байха.

1923 оной эхеэр Сэлэнгын аймагай бүридэлһөө Троицкосавскын аймаг мүндэлжэ бии болоо. Тэрэ аймагта урданай Троицкосавскын ба Сэлэнгын уезднүүдэй мэдэлдэ ородог бүхы буряад ба ород зонууд нэгэдэһэн байгаа.

Аймагай түрүүшын съездын зүблэлдэ комитедэй түрүүлэгшээр нүхэр Салаваров һунгагдаа. Тэрэнэй удаа нүхэр Пилунов Михаил Михайлович түрүүлэгшээр ажаллаһан байна.

1928 ондо Троицкосавскын аймаг гурбан бэеэ даанхай аймаг боложо хубаагдаба.

1. Троицкосавскын аймаг (мүнөөнэй Хяагтын аймаг), түбынь Хяагта хото.

2. Захааминай аймаг, түбынь — Цахир,

3. Сэлэнгын аймаг, түбынь — Сэлэн-Дүүмэ.

Сэлэнгын аймагта урданай Оронгын хошгүйсэдком ниилэһэн байгаа, урда тээнь тэрэ Верхнеудинскын аймагта байһан юм.

Удаань Сэлэнгын аймагай бүридэлһөө сартуулай юһэн гол бэеэ даанхай нэгэ — Зэдын аймаг боложо, Петропавловка тосхон дээрэ тогтоһон байха юм.

Дээрэ хэлэгдэһэн ушарнууд дээрэһээ хамтаруулан хэлэхэдэ, 1808 ондо Сэлэнгын степной дүүмын тогтоһон сагһаа эхилэн, 1930-аад гаран он болотор Сэлэнгэ мүрэнэй баруун бэеын нютагууд, Захааминай баруун зэха хүрэтэр (мүнөөнэй Сэлэнгын, Хяагтын, Зэдын, Захааминай аймагууд) бүхыдөө Сэлэнгын аймагта ородог, Сэлэнгын степной дүүмын ба Сэлэнгын аймагай комитедэй мэдэлтэй байһан байна. Тиимэ дээрэһээ Сэлэнгын найман, саашадаа хорин хоёр эсэгын уг изагууртанай уг гарбалайнь, ажабайдалайнь аргагүй нэгэн холбоотой ба нэгэн түүхэ намтартай байханъ дамжаггүй гээшэ.

Т. МЕНЖЕГИЙН,
ажалай ба дайнай ветеран.

ШЭНЭ ФИЛЬМ БУУЛГАГДАХАНЬ

Ерэхэ жэлэй август һарада Буряадай элитэ ехэ уран зохёолшо, драматург, киносценарист Дашарабдан Одбоевич Батажабайн түрэһөөр 70 наһанай ой гүйсэхэнь. «Тооригдэһэн хуби заяан» гэжэ гурбан боти романай, «Багшашни хэн бэ?», «Адуушанай дуун», «Һэшхэлшни хаанаб?» гэжэ повестьнуудай, «Зүрхэнэй шарха», «Барометр шуурга харуулна», «Урбаанай уршагта ябадалнууд» болон бусад олон зүжэг, драмануудай авторай түрэһэн үдэрые Буряад оронной болон бусад совет олониитэ үргэнөөр тэмдэглэхэеэ бэлэдхэлэй ехэ ажал ябуулна.

Жэшээлхэдэ, Свердловскын киностудида «Батожабай» гэжэ нэрэтэй баримтата фильм буулгагдаха юм. Тэндэхи национальна фильмүүдые гаргадаг «Уряал» гэжэ студиин уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ Барас Халзанов сүүтэ уран зохёолшо тухай кино байгуулха үүсхэл гаргаһан байна. Тиигэжэ һаяшаг Свердловско киностудиин режиссёр С. Алексеев Дашарабдан Батожабайн наһанай нүхэр һамасу Батуевнатай уран зохёолшын тоонто нютаг болохо Агын дайдаар албанай хэрэгээр ерэбэ. Түрүүлэн эдэнэр Дашарабдан Одбоевичой хүрьһэтэ дэлхэйдэ хонгёо дуугаа зэдэлгэжэ, түрүүшынхеэ хүлөө шоройдоһон Догой нютагта ерэжэ, тэндэхи хүн зонтой уулзажа, уран зохёолшо тухай һанаха, мэдэхэ юумыень бэшэжэ суглуулаа. Үнэхөөрөөшье, Догойдо сугтаа үндыһэн, суг һураһан нүхэдынь бии. Мүн тэрэнэй түрэлхидшье олон байха. Кинорежиссёр Сергей Алексеев Нуурта гэжэ газарта ошожо, уран зохёолшын тоонтодо хүрэбэ. Дашарабдан Одбоевичой дүүнэр Шэрэбазар, Бабудоржо гэгшэд айлшадаа ахынгаа тоонтодо газаршалан асараа юм. Уран зохёолшын тон дүтын нүхэд Сэдэб Батоев, Бальжинима Нанзатов, Чимит Базаржапов гэгшэдтэй һонирхолтой хөөрэлдөөн болоо. Догой нютагай түүхын музейн директор, урдын багша, уран гартан, ажалай болон дайнай ветеран Лыксок Эрдынеев нютагайнгаа хүбүүн — уран зохёолшо тухай дурсалгануудаараа айлшадаа һонирхуулба.

Гадна «Россия» агрофирмын правлениин түлөөлэгшэдтэй, партийна эхин эмхиин секретартай энэ асуудалаар хөөрэлдэгдөө. Ушар юуб гэхэдэ, агрофирмэ түс баримтата фильм өөһэдынгөө мүнгэ зөөрөөр бүтээлгэхэ байна бшуу. Уридшалан багсаамжалһанай ёһоор, ажахы 20 минутын хэмжээнэй түс фильмын түлөө 60 мянган түхэриг мүнгэ түлэхөөр киностудитай хэлсээ баталанхай.

Удаань фильм буулгаха асуудалаар Ага ерэһэн нүхэд партиин окружкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр Соктоевтой, «Толон», «Агинская правда» газетэнүүдэй зохёохы хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзаһан, Агын дасан ошожо хараһан байна.

Эсэстэнь бидэ Дашарабдан Батожабай тухай баримтата фильм буулгаха режиссёр С. Алексеевэй һанамжануудые шагнаһан байнабди.

— Би Буряад орон, Ага нютаг түрүүшынхиеэ ерэбэб. Ехэл хүндэмүүшэ зантай, гоё һайхан байгаалитай, дэлгэр баян нютаг байна даа. Зорижо ерэһэн хэрэгнишье урагшатайгаар бүтэхэ хэбэртэй болобо. Уулзаһан лэ газартамнай, уулзаһан лэ зон энэ хэрэгыемнай дэмжэнэ, туһа хүргэхөөр бэлэн байһанаа мэдүүлнэ. Энэньшье ойлгосотой. Дашарабдан Батожабай хадаа Буряад оронной гайхамшагта хүнүүдэй нэгэн ха юм. Тэрэнэй наһаншье, зохёоһон зохёолнуудыншье юрэ бусын шэнжэтэй. Тиимэһээ уран зохёолшын намтар, ажал ябуулга тухайнь үнэншэмэ зүбөөр, байһан соонь зураглан харуулха гээшэ намда хүшэр даа. Гэбэшье хүнүүдэй туһаламжаар эхилһэн хэрэгни урагшатай бүтэхэ гээд найданаб. Уран зохёолшо тухай һанамжа дурадхалнуудаараа хубаалдаха зон ехэ олон, бусадшье материал элбэг. Теэд эдэ бүгэдые 20 минутын хэмжээн соо багтааха гээшэ бэрхэтэй байна. Тиимэһээ округто энэ фильм буулгаха хэрэгтэ мүнгэн зөөрөөр хамһалсаха, тэдхэхэ хүсэлэнтэй ажалай коллективүүдэй олдоо һаань, фильмын хэмжүүрые ехэ болгохоор. Февраль һарын арбаадаар, сагаалганай үеэр лэ кино буулгажа эхилхэ байнабди. Уран зохёолшодо бэлиг талаан, мүхэшэгүй зориг үгэһэн түрэл дайдаһаань лэ эхилжэ кино буулгагдаха. Ага нютагай гоё һайхан байгаали, ажалша бүхэриг улад зонойнь байра байдал, мүн шажан мүргэлэй газарнууд фильм соо оруулагдаха. Ушарынь Дашарабдан Батожабайн хуби заяан эдэ бүгэдэтэй таһаршагүй нягта холбоотой байһан ха юм,— гэжэ кинорежиссёр С. Алексеев хэлээ.

Сэхыень хэлэхэдэ, тон һайн хэрэгтэ эхи табигдаба. Энээниие нютагайхиднай дэмжэхэ, урагшатайгаар бэелүүлхые оролдохо аабза.

Б. ГАРМАЖАПОВ,
манай корр.

Спорт — Спорт — Спорт

Бокс

ШАНГА ТЭМСЭЛДЭ

Эдиршүүлэй дунда боксоор Улаан-Үдэ хотын түрүү һуури эзэлхын түлөө нэмэл мүрысөөн һаяхан Буряадай багшанарай институдай спортын зал соо болобо. Манай республикын ниислэл хотын спортын бүлгэмүүд ба клубуудай, хүүгэдэй спортын һургуулинуудай түлөөлэгшэдһөө гадна, Бэшүүрэй болон Ивалгын районуудай, Хабаровска хизаарай, мүн Монголой Арадай Республикын 70 гаран эдир боксёрнууд рингдэ гаража, хаба шадалаа туршаһан, мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлһэн байгаа.

— 14—15 наһанай эдир хүбүүд энэ мүрысөөндэ хабаадаба. Тиихэдэ эдэнэй дүршэл шадабари, арга дүрэ нэгэн адли, жэгдэ һайн гэхын аргагүй. Ушарынь юуб гэбэл, арһан бээлэйн нюусатай һая танилсажа ябаһан, тэрэшэлэн хэдэн жэл соо һорилго бэлэдхэл хэжэ байһан хүбүүд рингдэ гараба. Шанга тэмсэлэй охиие дабажа шадагшад лэ илалта түйлаһан байгаа. Эдэнэй дунда онсо өөрын арга дүрэтэй хүбүүдэй бии байһые тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ. Саашадаа зүб мүрөөр һорилго хэбэл, тэдэнэй зариманиинь ехэ ерээдүйтэй байна. Гэхэтэй хамта энэ мүрысөөн эдир боксёрнуудые һурган хүмүүжүүлгэдэ тохёолдожо байһан дутуу дундануудые элирүүлээ. Бидэ, багшанар болон тренернүүд, энээниие усадхалгада анхарха ёһотойбди,— гэжэ мүрысөөнэй ахамад судья — багшанарай институдай кафедрые деагша педагогикын эрдэмэй кандидат, бүхэсоюзна категориин судья В. А. Стрельников хэлэбэ.

Эгээл хүнгэн шэгнүүртэ Монгол ороной түлөөлэгшэ Хүрэлүхын Ариунзул оройдоол хоёр жэл соо һорилго хэжэ байбашье, яһала хүндэ нюдаргатай байһанаа харуулаа. Тэрэ байгша ондо Улаан-Баатарта үнгэргэгдэһэн «Олимпиин стартнууд» гэжэ уласхоорондын наадаанда шанда хүртэһэн намтартай. Тиин мүнөө манай республикын ниислэлэй 6-дахи интернат һургуулиин 9-дэхи классай һурагша Толя Сердюковтой тулалдахадаа, Ариунзул диилэжэ гараба. МНР-эй ниислэл хотын «Алтан бээлэй» гэжэ спортын клубай гэшүүд манайда айлшаар бууһан байха юм.

Удаадахи шэгнүүртэ түгэсхэлэй наадаанда Алдар Раднаев («Забайкалец»), Бата Юмов (РДЮСШ) гэгшэд уулзаба. А. Раднаев нёдондо жэл республикын чемпион болоо һэн. Улаан-Үдын 25-дахи һургуулиин 9-дэхи классай һурагша Бата Юмов дүршэл шадабаряар багашагшье һаа, нугаршагүй хүсэл эрмэлзэлтэй байжа, илалта түйлаа.

Улаан-Баатар хотын 84-дэхи һургуулиин 7-дохи классай һурагша Сүхбаатарай Мүнхжаргал арбадахяа рингдэ гарабашье, шандааһа шангатай байһанайнгаа ашаар Улаан-Үдын 25-дахи һургуулиин һурагша Баяр Ринчиновые диилэжэ, 46 килограммай шэгнүүртэ чемпион болобо. Энэ жэлдэ нютагтань үнгэргэгдэһэн «Олимпиин стартнууд» гэжэ мүрысөөндэ Мүнхжаргал шангай һуури эзэлээ һэн.

48 килограмм. Манай республикын ниислэлэй 3-дахи интернат һургуулиин 9-дэхи классай һурагша Эрдэм Дамдинов эдиршүүлэй дундаһаа Буряад ороной түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ мүнгэн медаляар шагнагдаһан, Зургаан коммунарай дурасхаалда зорюулагдажа, Хэжэнгэдэ үнгэргэгдэдэг заншалта наадаанда хоёрдохи һуури эзэлһэн юм. Тэрэ Ивалгын дунда һургуулиин һурагша Эрдэни Санжицыреновые булижа гараһан байгаа.

Пүрэвнямын Оюунбилиг Улаан-Баатар хотын 41-дэхи һургуулиин 8-дахи класста һурадаг. Эдиршүүлэй дундаһаа МНР-эй чемпион П. Оюунбилиг авиационно үйлэдбэриин нэгэдэлэй «Забайкалец» гэжэ спортын клубай гэшүүн Андрей Ивановтой түгэсхэлэй наадаанда уулзахадаа, тогтоон торгонгүй шүүжэ, Улаан-Үдэ хотын чемпион болобо.

Удаадахи хоёр шэгнүүртэ Виталий Батоев (РДЮСШ)— Артур Бадмаевые (Ивалга) Петр Сердюков — Зоригто Очировые (хоюулаа РДЮСШһаа) шүүгээ.

Эдиршүүлэй дундаһаа МНР-эй чемпион Мишбатын Мүнхбаяр Бэшүүрһээ ерэһэн Рустам Петровтой ана-мана тулалдажа, илаһан байгаа. Монголой боксернууд гол түлэб бар хүсөөрөө булиба.

60 килограмм. «Забайкалец» гэжэ спортын клубай түлөөлэгшэ Эдик Данжеев табан жэл соо һорилго хэхэдээ, онсо өөрын арга дүрэтэй боложо ябанхай. Энэ зун Улаан-Баатар хотодо үнгэргэгдэһэн «Олимпиин стартнууд» гэжэ уласхоорондын мүрысөөндэ хабаадахадаа, тэрэ хоёрдохи һуури эзэлээ һэн. Хабаровскһаа ерэһэн Саша Васильевтай тулалдахадаа, яаха аргагүй булюу байһанаа харуулаа.

Илагшадта горспорткомитедэй дипломууд, дурасхаалта бэлэгүүд барюулагдаһан байгаа.

Б.-М. ЖИГЖИТОВ.

дэг байха юм. Тэдэниие абархын тулада һургуулиин үхибүүд эдихэ юумэ табиха түхеэрэлгэнүүдые бэлдэжэ, модондо үлгэнэ.

Октябрь һарада баабгай, доргон, тарбаган, үрхэ, шэрхэ, һарьһан эрбээхэй, заряа, алаг дааган гэхэ мэтэ ангууд эшээндэ ороно. Тиихэдэ аса түрүүтэ амитад, мяхаша арьяатад эдихэ хоол бэдэржэ хэдэн модоной газарта ябадаг, үбэлэй янгинама хүйтэндэ, ехэ саһанай ороходо, түлюур байдалтай болодог гээшэ.

Ангуудай болон шубуудай ажамидаралда али болохоор туһалха хэрэгтэ агнуурие ажахынуудай болон бусадшье эмхинүүдэй мэргэжэлтэд, хүдэлмэрилэгшэд эгээл энэ үедэ анхаралаа табиха бэзэ гэжэ найдагдана.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Үбэлэй ой. 2. Гүрөөһэд. 3. Хүхэ буха, хандагай.

С. БАЛДУЕВАЙ
фототекст.

АНГУУДАЙ АЖАМИДАРАЛҺАА

Үбэлэй түрүүшын декабрь һара соо саһан ороно, хүйтэн боложо, үдэшэ, үглөөгүүр жабартай, үдэртөө һалхилаад, бордоһололдошье абана. Үдэр бүри богони болоно. Энэ һарын 18-һаа эхилээд 22 болотор үдэрэй утань 6 час 57 минута болохо. Декабриин 23-да нэгэ минутаар нэмэжэ эхилхэ.

Энэ үедэ орон нютагай ан гүрөөл, элдэб шубууд хүйтэн үбэлые арга хүргөөрөө үнгэргэдэг байна. Ойн олон түрэлэй шубуудай дунда толгой дээрээ улаан тэмдэгтэй хара тоншуул, жэжэ ба томо эреэн тоншуулнууд хүндын эхинэй нарһа, шэнэһэндэ байрладаг юм. Тэдэнэр үбэл зунгүй хухюур модоной хорхойнуудые түүн эдижэ садхалан байдаг. Тоншуулнууд бүхы жэгүүртэ шубуудта орходоо жэлэй дүрбэн сагта эдихэ хоолоор дуталдадаггүй.

Хадын хүмэгтэ байрладаг шара шубууд, үдхэн нарһанда дуратай итаг шаазгай алаг шаазгай, хүхэ буха, борбилоо, гулабхаа, турлааг, хүхэ шаазгайнууд хүдөөдэ, городтошье гэр байрын хажуугаар эрьелдэдэг эдэ хайратай жэгүүртэн үбэлэй хагсуу һаранuудта эдихэ хоол бэдэржэ ехэтэ мэгдэ-

ТОБШОХОНООР...

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ. СССР-эй Спорткомитедэй шиидхэбэреэр манай нютагай басаган — мэдээжэ хүнгэн атлет Татьяна Позднякова «СССР-эй спортын габьяата мастер» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо.

Яруунын нютагта тоонтотой Т. Позднякова 1500 болон 3000 метрэй зайда урилдалгаар СССР-эй долоо дахин чемпион болоһон, Европын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ мүнгэн медаляар шагнагдаһан, хүнгэн атлетикын кроссой урилдаанда командна тоосоогоор дэлхэйн дүрбэ дахин чемпион болоһон байха юм. 1987 ондо Австралиин Канберрэ хотодо хүнгэн атлетикээр дэлхэйн Кубокта хүртэхын түлөө мүрысөөндэ хабаадахадаа, мүнгэн медаляар шагнагдаһан намтартай. Гадна тэрэ дэлхэйн олон оронуудта үнгэргэгдэһэн уласхоорондын мүрысөөнүүдтэ илажа гаранхай.

РСФСР-эй габьяата тренер В. Д. Домниной һурагша Буряадай багшанарай институт дүүргээд, Забайкалиин сэрэгэй округто алба хэнэ.

БАРИЛДААН. Дүрэ буляалдаанай барилдаагаар 1990 оной СССР-эй чемпион, уласхоорондын классай спортын мастер Сергей Замбалов оронойнгоо суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, Японой ба Урдэ Корейн барилдаашадтай хамта һуралсал һорилго хэһэн байгаа. Һүүлээрнь үнгэргэгдэһэн нүхэд ёһоной мүрысөөнүүдтэ хабаадахадаа, тренернүүд Г. Б. Бекмеев, О. А. Алексеев гэгшэдэй һурагша илажа гараһан байха юм.

ДААМ. Улаан-Үдын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ 30-аад даамшад хабаадаһан байгаа. Улаан-Үдын авиационно үйлэдбэриин нэгэдэлэй хүдэлмэрилэгшэн, спортын мастерта кандидат Сергей Тернов 9-һөө 8,5 очко абажа, чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө. Владимир Еланов, Баяр Ринчинов гэгшэд шангай һууринуудта гараба.

Эхэнэрнүүд сооһоо Светлана Ухинова илажа, чемпион болоһон байха юм.

Ж. БАТОМУНКОЕВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сессиин түрүүшын үдэрэй заседани дээрэһээ бэшэгдэһэн тоосоон «Үгэ андалдаата оршон байдалда абтаһан шиидхэбэринүүд» гэһэн гаршагтайгаар газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаһанай нээлтэ дээрэ тунхаглагдаба.

Баргажанай болон Хурамхаанай районуудай ажахынуудһаа абтаһан тобшо мэдээсэлнүүдэй суглуулбари, «Электромашина» заводто арадай үргэн хэрэглэмжын эд Сараа бүтээхэ цехэй барилгын хангалтагүйгөөр ябуулагдажа байһан тухай хөөрэһэн шүүмжэлхы мэдээсэл олоной һонорто барлагдаба.

Газетын мүнөөдэрэй номерой хоёрдохи хуудаһан «Уншагша — газетэ — уншагша» гэһэн ниитэ гаршаг доро хирэ хирэ болоод лэ гаража байдаг мэдээсэлнүүдэй суглуулбаринуудта сүм зорюулагдаба. Газетын хуудаһануудта «Зонһоо нюуһан аваари тухай», «Хүниие хардаһанайнгаа түлөө ямар харюусалгада хабаадуулагдахаб?» гэһэн статьянуудта уншагшадай һанамжанууд энэ хуудаһанда үгтэнхэй.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—«На темной стороне Луны»—4 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. 13.30—Время. 14.10—Хоккейгээр «Известия» газетын шангай түлөө уласхоорондын мүрысөөн. Финляндиин ба СССР-эй суглуулагдамал командануууд. 17.45—Скрипичнэ хүгжэмэй концерт. 18.30—Хүүгэдтэ дамжуулга. 19.30—Время. 20.00—Мультфильм. 20.10 — Чемпионуудай зүбшэл заабаринууд. 20.55—Россин парламент мэдээсэнэ. 21.10—«Все реки текут»—8 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. 22.00—Время. 22.30—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 22.45 — Шатанууд. 23.50—Шэнэ һониной албан.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 12.35—Литература. 7-дохи класс. 12.05—«Альтаирай» одонууд. 13.05—«Жду и надеюсь» — уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. УЛААН-ҮДЭ. 16.55—Микрофон тодхогдоо. 17.55—Байгал. 18.10—Эд бараа — арадта. 18.40 — Соносхолнууд. МОСКВА. 18.45 —СССР-эй Арадай депутадуудай IV съезд дээрэ. 20.45 «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.00—СССР-эй арадай депутадуудай IV съезд дээрэ. 22.00—Время. УЛААН-ҮДЭ. 22.30—«Ая-ганга»—телеальманах (буряадаар). МОСКВА. 23.15—Пермиин телестудиин дамжуулга. 24.00—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 00.05 —П. И. Чайковский. Хүгжэм. 00.25—Хоккейгээр «Известия» газетын шангай түлөө уласхоорондын мүрысөөн. Швециин ба Канадын суглуулагдамал командануууд.

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

Кино, театрнуудта

Театр оперы и балета
Жизель — в 19.
Русский театр драмы
Срок проживания окончен — в 19.
«Дружба»
Транти-Ванти — в 10, кинолекторий для учащихся СПТУ «Закон для всех», худ. фильм В полосе прибоя — в 15, Приказ 027— в 11-30, 13-10, Друг бедных (2 серии)—в 17, 20.
«ПРОГРЕСС»
Красный зал — СЕРДЦЕ АНГЕЛА — в 9-30, 11-40, 14, 16-20, 18-40, 21. Зеленый зал — СЕТИ ЛЮБВИ (2 серии)— в 10, 12-50, 15-40, 20-10, ДЕВЯТЬ ЛЕТ С ЭКСТРАСЕНСАМИ — в 18-30.
«РОДИНА»
ЗАКОН (2 серии)— в 11-20, 14, 18-10, 20-50.
«ОКТЯБРЬ»
АЛЕНЬКИЙ ЦВЕТОЧЕК — в 9-40, ПОСЛЕДНИЙ ЗОВ ЛЮБВИ — в 11-10, 13-40, 16-10, 18-40, 21-10.

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское —3-40-69. Директор издательства —2-37-32, бухгалтерия — 2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской ССР. Директор 2-40-45.

Заказ № 290.